

Fjärilar i odlingslandskapet

Lär känna våra mest typiska fjärilar i odlingslandskapet

Här kan du läsa mer om 25 arter och artgrupper av fjärilar som flyger i det öppna landskapet. Här får du också tips om vad du kan göra för att skapa gynnsamma förhållanden för fjärilar. Det här är ett särtryck av faktablad som annars finns att ladda ned från jordbruksverket.se/fjarilar där du också kan läsa om fjärilarna direkt på webben och ladda ned en särskild fjärilsapp.

Läs mer i appen **Fjärilar** för smarta telefoner och på www.jordbruksverket.se/fjarilar.

Text: Petter Haldén, HS Konsults AB har skrivit samtliga fjärilstexter.

Faktagranskning: Bo Söderström, Aurora Natur Hb.

Omslagsbild: Vinbärsfuks av Johan Wallander

Bildtext: Vinbärsfuksen har djupt flikiga vingar, som gör att den påminner om en trasig näselfjäril.

Omslagets baksida: Hagtornsfjäril av Johan Wallander

Bildtext: Klintar och tistlar är viktiga nektarväxter för hagtornsfjärilen.

INNEHÅLL

Amiral	4
Apollofjäril	6
Bastardsvärmare	8
Berg- och vitgräsfjäril	10
Blåvinge	12
Citronfjäril	14
Eldsnabbvinge	16
Guldvinge	18
Hagtornsfjäril	20
Kamgräsfjäril	22
Kartfjäril	24
Luktgräsfjäril	26
Makaonfjäril	28
Mindre tätelsmygare	30
Nässelfjäril	32
Påfågelöga	34
Pärlemorfjäril	36
Pärlgräsfjäril	38
Skogsnätfjäril	40
Slättergräsfjäril	42
Tistelfjäril	44
Vinbärsfuks	46
Vitfjärilar	48
Ängssmygare	50

AMIRAL

En amiral suger nektar i en blommande syrenbuddleja.

En fjärl som flyttar

Amiralen är en stor och karaktäristisk fjärl som under våren, liksom tistelfjärilen, flyttar till Sverige från södra Europa. Den klarar inte av att övervintra i Sverige och många amiraler flyttar precis som flyttfåglar därför söderut på hösten.

Trivs i trädgården

Amiralen är en stark flygare och kan ses i alla typer av soliga och blomrika miljöer. För sin fortplantning är den beroende av brännässlor som är vanliga i till exempel gårdsmiljöer. Jämfört med påfågelögat och nässeljärilen lägger amiralen ägg på brännässlor i mer skuggiga lägen som i parker och trädgårdar.

De år som amiralen lyckats med fortplantningen i Sverige är den vanlig under sensommaren i rabatter i parker och trädgårdar. Den lockas då främst av blommande fjärlsbuskar (buddleja) och jäst fallfrukt av äpple, päron och plommon. De år då många amiraler kläckts i Sverige kan de i oktober ses sträcka söderut över havet vid Ottenby på södra Öland och Falsterbo i sydvästra Skåne.

Så här ser amiralen ut med hopfällda vingar.

Tur och retur Medelhavet

Amiralen klarar bara i undantagsfall av att övervintra i Sverige. De amiraler som vi ser i Sverige på försommaren härstammar från individer som flugit hit från södra Europa. De första amiralerna dyker normalt upp i slutet av maj månad. De parar sig och lägger ägg på brännässlor. Utvecklingen från ägg via larv till puppa och fullbildad fjärl tar drygt två månader. Hur snabbt utvecklingen till färdig fjärl går är tätt förknippat med hur varm sommaren är. Nykläckta amiraler kan ses en bra bit in i oktober. Till skillnad från tistelfjärilarna flyttar många amiraler söderut på hösten. De som försöker sig på att övervintra dör i allmänhet av kölden.

Liknande arter

Amiralen kan på sensommaren möjligen förväxlas med en annan stor och mörk fjärl som också suger saft ur fallfrukt: sorgmanteln. Sorgmanteln saknar dock rött på vingarna och har ett brett gulvitt band längs vingarnas ytterkanter. Vid en hastig blick kan amiralen också förväxlas med påfågelögat som ser mörk och stor ut i flykten.

Amiral heter på latin
Vanessa atalanta.

Inte hotad

Amiralen är inte hotad i Sverige. Tvärtom verkar det som om att amiraler uppträder i större antal från början av 1990-talet och framåt. Amirals förekomst i Sverige styrs helt och hållet av hur många som flyttar hit på försommaren. Vissa år är den sällsynt medan den andra år kan vara mycket vanlig under eftersommar och tidig höst.

DU KAN HJÄLPA AMIRALEN

I och med att amiralen inte kan övervintra här så finns det inga åtgärder som gynnar arten på sikt. Däremot kan man göra åtgärder så att de som är här trivs och låter sig studeras. Det handlar främst om att skapa blomrika områden. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter, som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Låt några remsor i klöver och luservallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla slag.
- Spara ruggar med brännässlor som värdväxter.

Låt några remsor i klövervallen förbli oskördade så har fjärilarna en rik nektarkälla hela sensommaren.

Foto: Petter Haldén

APOLLOFJÄRIL

Den praktfulla apollofjärilen är lätt att komma nära när den suger nektar, som här på rödklint.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Bland Sveriges ståtligaste fjärilar

Apollofjäril, makaonfjäril och aspfjäril är våra största och mest iögonfallande fjärilar. Apollofjärilens vita vingar, med stora blodröda fläckar på bakvingarna, gör den omiskännlig. Den är lätt att komma nära när den suger nektar ur vädd och klint. När den byter blomma kan man höra hur de stela vingarna prasslar. Apollofjärilen var vanlig förr i det soldränkta jordbrukslandskapet där inga marker var för magra för att betas. I dag är apollofjärilen och den miljö den trivs i satt på undantag. Eftersom den är lätt att känna igen är kunskapen om dagens utbredning i Sverige god.

Beroende av kärleksört

Apollofjärilen trivs i områden med kalkrik jordmån och stort inslag av hållmarker där värdväxterna kärleksört och vit fetknopp växer. Det ska också finnas tillgång på nektarväxter, som klintar och vädd, för de vuxna fjärilarna. Hanen utsöndrar efter parningen ett ämne över honans bakdel som bildar en säck. Den försvårar framtida parningar och är en anpassning för att hanens gener skall fortleva utan konkurrens. Honan lägger äggen på lavar, mossor eller grenar på hållmark. I april, när temperaturen stiger, kläcks äggen och larverna letar upp årsskott av kärleksört eller vit fetknopp. Larverna äter under ungefär en månad innan de gräver ned sig i marken och förpuppas. Efter ytterligare en månad kläcks de färdiga fjärilarna. De första individerna kan ses flyga i slutet av juni, men den huvudsakliga flygtiden är i juli. Apollofjärilen lever längre än de flesta andra dagfjärilar och vissa individer kan överleva ända in i augusti.

Det är lättast att se apollofjärilen på Gotland där den fortfarande är ganska vanlig på alvarmarker och i blomrika gläntor i tallskogar. På fastlandet finns enstaka lokaler på Södertörn i Södermanland, samt runt Loftahammar i norra Småland. Apollofjärilen kan även ses på enstaka skärgårdsöar från Stockholm till Småland.

Liknande arter

Apollofjärilen kan knappast förväxlas med någon annan art. En nära släkting är mnemosynefjärilen som är vit och nästan lika stor. Den saknar dock de röda ögonfläckarna på bakvingarna, och är dessutom ännu ovanligare än apollofjärilen. Den förekommer inte alls på Gotland.

Apollofjärilen är den enda svenska fjärilen med röda ögonfläckar mot vit botten på bakvingarna.

Apollofjärilens vetenskapliga namn är *Parnassius apollo*.

Foto: Robert Ekholm

Mnemosynfjärilen påminner om apollofjärilen, men är mindre och saknar de röda fläckarna på bakvingarna.

Hotas av landsbygdens avfolkning

Apollofjärilens utbredningsområde har minskat drastiskt under 1900-talet. Under det förra seklets inledande decennier fanns apollofjärilen över hela landet upp till mellersta Norrland. Avfolkningen av landsbygden är den bakomliggande orsaken till apollofjärilens försvinnande. I det forna agrara samhället, för ungefär 100 år sedan, togs mycket brännved ur skogen och i stort sett all mark var påverkad av betesdjur. Vinterfoder togs på ogödslade ängar som var mycket blomrika. Att skog och äng hävdades gav ett öppet och blomrikt landskap där apollofjärilen, liksom många andra fjärilar, trivdes. De markerna har nu växt igen som en följd av att betet har minskat eller upphört.

DU KAN HJÄLPA APOLLOFJÄRILEN

Apollofjärilen flyger inte långa sträckor och har svårt att sprida sig. För att om möjligt utvidga utbredningsområdet är det mycket viktigt att de områden, där fjärilen fortfarande finns kvar, vårdas. Bästa sättet är att se till att betesmarker med hållmarker där värdväxterna finns fortsätter att hävdas. Hävderna måste dock vara måttlig så att inte betesdjuren äter upp värdväxter och nektarväxter. Betesfria år är en bra strategi, liksom sena betesläpp. På de magra marker som apollofjärilen normalt trivs på bör det fungera med senare betesläpp än normalt. I nära anslutning till betesmarken måste det finnas rik tillgång på nektarväxter, som rödklint, väddklint, åkervädd och tistel. Viktigt är också att se till att blomrika miljöer, som vägkanter, förbinder olika förekomster av apollofjäril så att de har möjlighet att utbyta gener med varandra.

I betesmarker och randzoner

- Beta betesmarker sent.
- Ha betesfria år på betesmarker där apollofjärilen observerats.
- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns det alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

Foto: Jan Wärmbäck

Apollofjärilens hemvist är torra, blomrika, öppna marker med gott om kärleksört. Bilden är tagen i Torsburgen på Gotland i augusti.

BASTARDSVÄRMARE

Den sexfläckiga bastardsvärmaren är ensam om att ha sex röda fläckar på framvingen.

Vackra men giftiga

Bastardsvärmarna är egentligen inga "äkta" dagfjärilar, men eftersom de flyger på dagen och likt dagfjärilar har klubbformig avslutning på antennerna brukar de ändå ibland föras till dagfjärilarna. Gemensamt för bastardsvärmarna är att de är påtagligt sävliga jämfört med andra fjärilar. De sitter stilla långa perioder och flyger långsamt och är därför lätta att observera.

Bastardsvärmarnas utseende är mycket karaktäristiskt med svart kropp, röda bakvingar och svarta framvingar med röda fläckar av olika form och antal. Den svartröda färgsättningen är en varningssignal till fåglar: "Ät inte mig, jag är giftig!" Mycket riktigt kan bastardsvärmarna utsöndra ett gift, vätecyanid. I Sverige finns sex arter bastardsvärmare varav två är sällsynta och med lokala förekomster och en endast i fjällmiljöer. De övriga tre arterna förekommer i odlingslandskapet.

Lägger ägg i klöverrika gräsmarker

Typiska miljöer för bastardsvärmare är extensivt skötta, magra gräsmarker i varma vindskyddade lägen med riklig förekomst av baljväxter. Vägkanter, betesmarker, torra backar och ledningsgator är miljöer där man kan hitta bastardsvärmare. Förr var ängar en viktig livsmiljö för bastardsvärmare liksom för flera andra fjärilar. I det öppna odlingslandskapet ser man väldigt sällan bastardsvärmare annat än i trädbevuxna betesmarker i utkanterna på slätterna. Käringtand, rödklöver, kråkvicker och gulvial är exempel på baljväxter som används som värdväxter att lägga ägg på. De vuxna fjärilarna ses ofta söka föda på nektarrika växter, som åkervädd, väddklint, rödklöver och kråkvicker.

Uppskjutet puppstadium

Larverna av alla arter bastardsvärmare övervintrar. På våren fortsätter larverna att äta av värdväxterna och förpuppas vanligen i mitten av juni. En del larver verkar strunta i att förpuppa sig utan lever flera somrar och vintrar som larv innan de förpuppas och utvecklas till fjärilar. Juli är den månad då man har störst chans att se bastardsvärmare. Ibland kan man se parande individer som är stilla under lång tid på nektarväxter.

Den mindre bastardsvärmaren är mindre och har rundare, mer genomskinliga vingar än den bredbrämde.

På latin heter sexfläckig bastardsvärmare *Zygaena filipendulae*, bredbrämde bastardsvärmare *Z. lonicerae* och mindre bastardsvärmare *Z. viciae*.

Foto: Martin Sjödahl

En larv av bredbrämad bastardsvärmare.

Liknande arter

Den sexfläckiga bastardsvärmaren har sex röda fläckar på vardera framvingen, till skillnad från den mindre och bredbrämade bastardsvärmaren som har fem fläckar. Bakvingarna är röda hos alla tre arterna. Mindre och bredbrämad bastardsvärmare kan vara mycket svåra att skilja från varandra. Kännetecknen som man kan lära sig är att den mindre bastardsvärmaren är just mindre och har rundare och mer genomskinliga vingar än den bredbrämade.

Hotade och rödlistade

Av Sveriges sex arter bastardsvärmare är de fem arterna som är knutna till södra Sveriges odlingslandskap hotade och rödlistade. Den sjätte arten, fjällbastardsvärmare, finns bara på kalfjället.

DU KAN HJÄLPA BASTARDSVÄRMAREN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och skadegörarens naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Låt några remsor i klöver- och luservvallar mot betesmarker förbli oskördade.
- Skapa blomrika områden i fälthörn och på svårbrukade delar av åkern. Så allra helst ängsfröblandningar där, men baljväxter går också bra. Livslängden på örterna förlängs väsentligt om man skördar varje år, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- En viktig åtgärd för att gynna bastardsvärmare är betesfria år i soliga, varma och vindskyddade hagar med mycket baljväxter.
- Släpp ut djuren sent på bete i hagar med käringtand, skogsklöver och vicker.
- Om möjligt, låt hagar med mycket baljväxter betas extensivt.
- Skapa en äng som du skördar årligen i augusti.
- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns det alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.

Foto: Johan Wallander

En bredbrämad bastardsvärmare på perserklöver. Vingarna är längre, mörkare och spetsigare än hos mindre bastardsvärmare.

BERG- OCH VITGRÄSFJÄRIL

Berg- och vitgräsfjäril är mycket lika. Vitgräsfjärilen, som bilden föreställer, är dock större och mörkare och saknar tydliga mörka tvärlinjer på vingarnas ovansidor.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Berggräsfjärilen har tydliga mörka tvärlinjer på vingarnas ovansidor.

Berggräsfjärilens vetenskapliga namn är *Lasiommata petropolitana* och vitgräsfjärilens *Lasiommata maera*.

Flyger olika tider på året

Dessa två arter är mycket lika varandra och förekommer ofta i samma livsmiljöer. De flyger dock vid olika tidpunkter på året. Den något mindre och ljusare berggräsfjärilen är tidigt ute och flyger redan i början av maj. I mitten av juni, när de första fräscha vitgräsfjärilarna börjar flyga, ser man endast få berggräsfjärilar och de har då mycket slitna vingar.

Solar på hållar

Favoritmiljö för båda arterna är vindskyddade, blomrika marker med gott om solvarma berghällar, klippor eller stenblock. Vägskäringar och stenvägar duger också till att sola på. I huvudsak finns fjärilarna i skogsklädda områden. De kan ses över större delen av södra och mellersta Sverige förutom i slättbygder i Skåne och Halland. De är vaksamma och ofta svåra att komma riktigt nära. Blir de skrämmda flyger de snabbt iväg.

Äggen läggs ett och ett på ett stort antal gräsarter, som hundäxing och rödsvingel (berggräsfjäril) samt bergrör, kruståtel och rödven (vitgräsfjäril). Vitgräsfjärilens larver övervintrar och förpuppas i slutet av maj. Några veckor senare kläcks de fullbildade fjärilarna. Berggräsfjärilens larver, som har längre tid på sig att äta under sommaren, förpuppas på sensommaren och övervintrar i pupporna.

Båda arterna besöker ofta blommor för att dricka nektar. Den tidiga berggräsfjärilen ses ofta på tidiga blommor, som maskros, medan den sena vitgräsfjärilen söker nektar på klint, tistel, vädd och vänderot.

Liknande arter

Berg- och vitgräsfjäril är lika varandra men kan för ett tränat öga skiljas åt genom att vitgräsfjärilen är större, mörkare och saknar tydliga mörka tvärlinjer på framvingarnas ovansida. Det finns många gräsfjärilar i Sverige, men det är bara berg- och vitgräsfjäril som i framvingens spets har en riktigt stor, svart ögonfläck med vit "pupill". Denna ögonfläck är sin tur omgärdad av en orange fläck.

Hotas av färre blommor

Berg- och vitgräsfjärilarna är inte hotade i Sverige men minskar i antal i områden där tillgången på nektarväxter är begränsad. Detta är förmodligen det som hänt i Skåne där berggräsfjärilen är försvunnen. Ingen av arterna förekommer längre i Danmark.

DU KAN HJÄLPA BERG- OCH VITGRÄSFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar, samt även humlor, solitära bin och skadegörarens naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. De gräsarter som fjärilarna använder sig av för larvernas utveckling finns redan i riklig mängd, så det bästa är att satsa på fler blommor som ger nektar.

Solbelysta klipphällar eller stenblock i trädgården lockar fjärilarna till dig.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Om du har en naturtomt, låt gärna en del av gräsmattan utvecklas till äng som du inte klipper förrän i slutet av juli. Det finns fler blommande örter i gräsmattan än du tror!
- Skapa blomrika områden, i synnerhet under tidig vår. Hästhov, scilla, pärlhyacint, vinbär, krusbär och salix är exempel på tidigt blommande nektarväxter.
- Anlägg fjärilsrabatter i trädgården, exempelvis med lavendel, vitlysing, mynta, hampflockel, kärleksört, timjan och röd solhatt.
- Plantera buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Berg- och vitgräsfjäril trivs i vindskyddade och blomrika marker med berghällar och stenblock. Bilden är tagen på Ängsö i Västmanland i juni.

Foto: Petter Haldén

BLÅVINGE

Puktörneblåvinge från
ovansidan.

Foto: Martin Sjö Dahl

Lever i symbios med myror

I Sverige finns tjugo arter blåvingar varav ett tiotal arter är mer eller mindre lika varandra för ett otränat öga. För att säkert kunna bestämma en blåvinge till art behöver man ofta se dess vingundersidor. Det gör man bara när den sitter stilla. God hjälp vid artbestämningen får man också av när på sommaren blåvingen flyger. Flera av arterna har en kort flygtid och en del flyger på försommaren medan andra flyger under högsommaren.

I det öppna odlingslandskapet är det fyra arter som man har god chans att stöta på: puktörne-, ängs- och silverblåvinge förekommer i hela Götaland och Svealand medan klöverblåvinge är lokalt vanlig i södra Svealand och östra Götaland. I betesmarker tillkommer ytterligare en handfull arter med liknande ekologi, men de berörs inte närmare här. Många blåvingar lever under larvstadiet i en fascinerande symbios med myror. Genom körtlar på larvens ryggsida utsöndras en sockerrik lösning som är mycket begärlig för myror. I gengäld skyddar myrorna fjärilslarven från fiender.

Lägger ägg på klöver

Larverna av de flesta blåvingar använder olika baljväxter som värdväxter. Baljväxter är även populära att suga nektar ur och blåvingar kan därför ses i snart sagt alla miljöer där baljväxter finns i riklig mängd. Exempel på vanliga baljväxter som uppskattas av blåvingar är rödklöver, käringtand, getvåppling, vitklöver, gulvial, blålusern och kråkvicker. Särskilt blåvingehannar tillbringar mycket tid med att flyga omkring. Under varma dagar kan det vara hopplöst att följa efter en blåvinge, eftersom de aldrig tycks vilja sätta sig så att man får se vingundersidorna.

Torra marker, gärna med inslag av störda markskikt, ger speciellt goda förutsättningar för blåvingar. Betesmarker på rullstensåsar, mindre grustäkter och vägkanter är exempel på särskilt lämpliga miljöer.

Eftersom blåvingar är små finns de i huvudsak i vindskyddade miljöer, men de fyra arter som omnämns här ses dock regelbundet på blomrika skydds-zoner och åkerholmar i slättbygden. Kråkvicker och käringtand är blommor som lockar.

Ängs-, silver- och puktörneblåvingen övervintrar alla i larvstadiet. På våren åter larverna av värdväxten fram till förpuppningen. I slutet av maj eller början av juni kläcks pupporna, ofta ungefär samtidigt med klöverblåvingen som övervintrat som puppa.

Foto: Martin Sjö Dahl

Puktörneblåvinge från
undersidan.

På latin heter puktörneblåvinge *Polyommatus icarus*, ängsblåvinge, *P. semiargus*, silverblåvinge, *P. amandus* och klöverblåvinge, *Glaucopsyche alexis*.

Foto: Johan Wallander

Hane av silverblåvinge. Honan är brun på ovsidan.

Foto: Peter Schmidt

Silverblåvinge sedd från undersidan i en blomma av kärringtand.

Foto: Johan Wallander

Klöverblåvinge.

Hanarna kläcks någon dag tidigare än honorna. Hanarna patrullerar sedan sina revir på jakt efter nykläckta och parningsvilliga honor. Honan visar tydligt om hon redan är parat genom att böja upp bakkroppen. Äggen läggs ett och ett på översidorna av blad eller i blomställningen på värdväxten. Puktörneblåvingen har en mycket snabb ägg- och larvutveckling och kan därför hinna med två (eller till och med tre) generationer under en sommar. De ägg som läggs av puktörneblåvingar i maj utvecklas till färdiga fjärilar redan i mitten av juli. Under varma och långa somrar kan ibland ytterligare en flygande generation puktörneblåvinge ses i oktober. Övriga blåvingar har en långsammare utveckling och hinner därför bara med en generation per år.

Inte hotad men minskande

Ingen av de fyra här nämnda blåvingarna anses vara hotade idag. Klöverblåvingen har dock ett ganska litet utbredningsområde i Sverige, främst i östra Götaland och södra Svealand. Flera andra arter av blåvinge tillhör våra mest hotade dagfjärilsarter. Att ängs- och beteshävd sedan länge upphört i varma skogs- och mellanbygder har inneburit att ett flertal blåvingearter minskat kraftigt. Idag har de sina fåtaliga förekomster i exempelvis vägkanter och kraftledningsgator.

Arterna hotas av:

- tidig avslagning av vägkanter där värdväxter förekommer
- tidigt betessläpp och hårt bete som innebär att ägg och larver inte kan utvecklas till färdiga fjärilar
- långt gången igenväxning av betesmarker och ängar i skogsbygd.

DU KAN HJÄLPA BLÅVINGEN

Baljväxter, som är nektar- och värdväxter för många blåvingar, är också viktiga för andra fjärilar och övriga insekter. Blomrika miljöer etableras med fördel i solexponerade och vindskyddade lägen.

På åkern

- Skapa blomrika områden på dina skydds-zoner, i fälthörn och andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.

I betesmarker och randzoner

- Skapa en äng där du bor och skörda den årligen i augusti.
- Släpp djuren sent i hagar med mycket käringtand, skogsklöver och vicker.
- Ha betesfria år i hagar med mycket käringtand, skogsklöver och vicker.
- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns det alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter i trädgården med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt.

Läs mer på Jordbruksverket.se/fjarilar.

Text: Petter Haldén, Hushållningssällskapet. Faktagranskning: Bo Söderström, Aurora Natur Hb.

CITRONFJÄRIL

Blommande klöver gynnar citronfjärilen.

Foto: Petter Haldén

Ett kärt vårtecken

Årets första citronfjäril är ett kärt vårtecken tillsammans med sädesärta och snödroppe. Redan i slutet på mars, innan växtligheten grönskar, ser man de första gula hanarna fladdra utmed solvarma skogskanter och hagar på jakt efter nektar i de första vårblommorna. Den grönvita honan lämnar sin övervintringsplats några veckor senare än hanen. Honan kan förväxlas med kålfjäril men kan särskiljas eftersom kålfjärilen alltid har svarta markeringar längs vingarnas ytterkanter. När citronfjärilen letar nektar eller vilar på en blomma har den alltid vingarna hopslagna över kroppen.

Foto: Martin Sjödahl

När citronfjärilen sitter upp- och nervänd rinner regnvatten och kondens lätt av vingarna tack vare de spetsiga utskotten på fram- och bakvingarna.

Brakved och getapel sätter gränserna

Brakved och getapel är värdväxter för citronfjärilens larver. Överallt där de växer kan man också förvänta sig att se fjärilen. Citronfjäril förekommer i södra och mellersta Sverige och vidare norrut längs norrlandskusten till i höjd med Luleå. Tidigt på våren ser man citronfjärilar söka nektar på tussilago och på olika salixarter som sälg och vide. Under sommaren ser man nykläckta citronfjärilar leta efter föda i de flesta blomrika miljöer som klöver- och luservvallar, betesmarker, trädgårdar och vägkanter. Citronfjärilen är en stark flygare och letar därför också nektarrika blommor ute på den tidvis blåsig slätten. Rödklöver, lusern, åkervädd, åkertistel, rödklint och blåklint är populära.

Lever länge

Citronfjärilen övervintrar som fullbildad fjäril i naturliga hålrum som stubbar, kullfallna träd, så kallade lågor, och under täta granar. De sitter upp- och nedvända med hopslagna vingar. Regnvatten och kondens rinner lätt av vingarna tack vare de spetsiga utskotten på fram- och bakvingarna.

Under en solig dag i mars avbryts vintervilan och citronfjärilen ger sig ut för att leta nektar på de första vårblommorna. Hanen flyger ett par veckor före honan och när hon visat sig sker parningen. Äggen läggs ett och ett på knoppar av brakved och getapel och larverna lever av bladen fram till förpuppningen.

Tiden från äggläggning till fullbildad fjäril är knappt två månader. Nykläckta fjärilar ses i juli och augusti. De letar efter föda på sensommarens nektarväxter och letar sedan upp en bra övervintringsplats i september. Citronfjärilen är vår mest långlivade fjäril. Enstaka fjärilar kan leva upp till ett år, från juli till maj eller juni året därpå.

På latin heter citronfjäril *Gonepteryx rhamni*.

Inte hotad

Citronfjärilen är inte hotad i Sverige, men den är beroende av att det finns brakved eller getapel. Liksom alla fjärilar och de flesta övriga insekter som lever av nektar påverkas de dock negativt av att det finns för få blomrika miljöer i odlingslandskapet och att betesmarker inte sköts och på sikt växer igen.

DU KAN HJÄLPA CITRONFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar, samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner, i fälthörn och på andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- Spara sälgar och getapel i betesmarker och diken.
- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Skapa blomrika områden i gårdsmiljön, i synnerhet under tidig vår. Tussilago, scilla, pärlhyacint, vinbär, krusbär och salixarter som sälg och vide är exempel på tidigt blommande nektarväxter.
- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, vitlysing, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla slag.

Slå vägkanter vartannat år så att endast en sida blommar åt gången.

Foto: Petter Haldén

Läs mer på Jordbruksverket.se/fjarilar

Text: Petter Haldén, Hushållningssällskapet. Faktagranskning: Bo Söderström, Aurora Natur Hb.

ELDSNABBVINGE

Eldsnabbvingens eldröda vingundersida är mycket karaktäristisk och ses lätt när fjärilen besöker blommor, här en åkertistel.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Kvick flygare

Eldsnabbvingens färger var moderna på 1970-talet, mörkbrunt och orange. Fjärilen är likt de andra snabbvingarna liten och kvick. När man väl ser den vila på en åkertistel eller i en slånbuske är den orange vingundersidan slående. Ingen annan svensk fjärilsart ser ut på detta sätt. Den ger sig ofta iväg plötsligt på en flygtur och är då svår att följa med ögat. Snart landar den igen, inte långt ifrån där den lyfte. Soliga tistelbestånd i slånrika betesmarker är en pålitlig plats att få träffa på eldsnabbvingen i. Artens utbredning följer slånets och den finns därför inte norr om Dalälven.

Soliga bryn och betesmarker med slån

Eldsnabbvingens favoritmiljö är vindskyddade och varma betesmarker med stora inslag av slån och hägg. Hanarna samlas i höga lövträd, gärna solitära askar, för att vinna honornas gunst. I lövträden får hanarna också tag på bladlössens honungsdagg, som är en viktig näringskälla. Det är nästan bara honor som besöker nektarväxter, som rölleka, gullris och åkertistel. Äggen läggs framförallt på slån men även på hägg och andra Prunus-arter, som plommon och körsbär. Övervintringen sker som ägg. I maj kläcks larverna, som äter värdväxtens knoppar och blad fram till förpuppningen. Eldsnabbvingen har bara en generation om året och pupporna kläcks sent på säsongen. Inte förrän i slutet av juli ser man de första individerna flyga och de kan sedan observeras under hela augusti och en bit in i september.

Liknande arter

Alm-, busk- och krattsnabbvinge är andra snabbvingar som liknar eldsnabbvingen i uppträdandet. Dessa snabbvingar har också bruna ovarsidor, men det är bara eldsnabbvingen som har den lysande orange vingundersidan, som syns bra när den vilar.

Hotas av beskogning

Eldsnabbvingen är inte hotad i Sverige men är beroende av tillgång till värdväxter och nektarväxter. Liksom alla fjärilar, och de flesta övriga insekter som lever av nektar, påverkas eldsnabbvingen negativt av minskande arealer blomrika miljöer i odlingslandskapet. Att betesmarker och ängar inte sköts utan växer igen och ersätts med skog är det största hotet mot en varierad fjärilsfauna.

Eldsnabbvingens hona är mer distinkt färgad än hanen och har större orange fält på vingovansidan.

Eldsnabbvingens vetenskapliga namn är *Thecla betulae*.

DU KAN HJÄLPA ELDSNABBVINGEN

Foto: Martin Sjödahl

Almsnabbvingen är nära släkt med eldsnabbvingen, men saknar den orange vingundersidan. Notera det tydliga dubbel-w:et på bakvingen, som gett arten dess vetenskapliga artnamn w-album.

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skapa blomrika områden på dina skydds zoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Skörda dina skydds zoner, det gynnar blommande örter.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.

I betesmarker och kantzoner

- Slå blomrika vägkanter sent på växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.
- Sent betessläpp gynnar eldsnabbvingen som då får fler nektarväxter.
- Slån och hägg är viktiga för många insekter, så spara dem när du restaurerar betesmarker.

I gårdsmiljön

- Om du har en naturtomt, låt gärna en del av gräsmattan utvecklas till äng som du inte klipper förrän i slutet av juli. Det finns fler blommande örter i gräsmattan än du tror!
- Spara områden i gårdsmiljön som får vara oskötta, där exempelvis tistlar kan få utvecklas fritt.
- Plantera buskar och träd, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Foto: Petter Haldén

Slånrika åkerholmar och brynmiljöer är viktiga livsmiljöer för eldsnabbvingen. Bilden är tagen i Lunda i Uppland i maj.

GULDVINGE

Vitfläckig guldvinge.

Gnistrande juveler

Guldvinge - visst låter det vackert! För att få syn på en guldvinge krävs det att man är observant eftersom den är liten och otroligt kvick i flykten. För de flesta människor är den näst intill omöjlig att följa med ögat. När den väl slagit sig ned på ett grässtrå eller någon blomma med utbredda vingar gnistrar den som en juvel. Det är anledningen till att guldvingarna ihop med blåvingarna ingår i fjärilsfamiljen juvelvingar.

I Sverige finns fyra arter guldvingar, varav tre förekommer i södra Sveriges odlingslandskap: mindre guldvinge, vitfläckig guldvinge och violettekantad guldvinge. Den fjärde arten, violett guldvinge, är numera mycket sällsynt och förekommer bara på ängar och i vägkanter i Jämtland och Härjedalen. De olika arternas hanar skiljer sig tydligt åt i utseende medan honorna av vitfläckig och violettekantad guldvinge är svårare att skilja åt. Teckningarna på vingarnas undersidor skiljer dock honorna av dessa båda arter åt.

Trivs i hagar

Mindre, violettekantad och vitfläckig guldvinge är alla möjliga att observera i betesmarker, ängar och vid vägkanter. Vitfläckig och violettekantad guldvinge förekommer i huvudsak i vindskyddade miljöer i skogs- och mellanbygd medan mindre guldvinge även kan finnas i mer öppna miljöer, som till exempel i grustag. Alla tre har *Rumex*-arter, syror eller skräppor, som värdväxter. Äggen läggs på blad på någon *Rumex*-art och larverna lever av bladen fram till förpuppningen.

De tre arterna kan mycket väl finnas i samma betesmark men på olika ställen. Mindre guldvinge, som har bergsyra som värdväxt, håller sig till de torrare delarna med inslag av berg i dagen. Den letar ofta föda på backtimjan. Vitfläckig guldvinge föredrar måttligt friska områden där värdväxten ängssyra växer. Violettekantad guldvinge är den minst vanliga av de tre guldvingarna och den har på senare tid försvunnit från stora delar av södra Sverige. Den har också ängssyra som värdväxt, men trivs i fuktigare partier. Ibland kan violettekantad guldvinge även förekomma i diken ute på slätten och då är krusskräppa värdväxt.

Flyger i juli

I mitten av juli finns det chans att se alla tre guldvingarna samtidigt, men övriga delar av vår och sommar får man nöja sig med en eller två av arterna.

På vingundersidan kan man tydligt se de vita fläckarna hos vitfläckig guldvinge.

På latin heter

Mindre guldvinge

Lycaena phlaeas

Vitfläckig guldvinge

L. virgaureae

Violettekantad guldvinge

L. hippothoe

Violett guldvinge

L. helle

Mindre guldvinge lägger sina ägg på bergssyra.

Den mindre guldvingen, som övervintrar som larv, har vanligtvis två generationer och är den art som ses först på våren, ofta i maj. Under högsommaren är tiden från ägg, via larv och puppa, till fullbildad fjäril 4 till 7 veckor. Under år med varm eftersommar och förhöst i södra Sverige kan det bli tre generationer av den mindre guldvingen. Den sista generationen kan då ses in i oktober!

Den vitfläckiga guldvingen har bara en generation om året. De övervintrade äggen kläcks under våren och larverna äter av värdväxten ängssyra under knappt två månader innan förpuppningen. I slutet av juni ser man de första vitfläckiga guldvingarna på vingarna. Flygtiden varar under hela juli och augusti.

Den violettekantade guldvingen har, som den vitfläckiga, bara en generation om året. Den övervintrar som larv och utvecklas därför till färdig fjäril tidigare på året än den vitfläckiga som övervintrar som ägg. I början av juni kan man observera de första violettekantade guldvingarna.

Inte hotad och nära hotad

Den mindre och den vitfläckiga guldvingen anses inte vara hotade i Sverige idag även om den vitfläckiga förefaller ha minskat på senare tid. Den violettekantade guldvingen har minskat i antal de senaste decennierna och försvunnit från hela regioner i södra Sverige. Den är därför upptagen på den nationella rödlistan i kategorin "nära hotad".

Att bete upphör, är på längre sikt det största hotet mot alla tre arterna. Andra hot är:

- tidig avslagning av vägkanter där värdväxter förekommer
- tidigt betessläpp och hårt bete, som innebär att ägg och larver inte kan utvecklas till färdiga fjärilar
- långt gången igenväxning av betesmarker och ängar i skogsbygd
- tidig putsning av trädor där ängs- och bergssyra förekommer.

DU KAN HJÄLPA GULDVINGEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer etableras med fördel i solexponerade och vindskyddade lägen. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna en oputsad remsa mot diket när du putsar skyddszone.

I betesmarker och randzoner

- Skapa en äng, som skördas årligen i augusti.
- Släpp djuren sent i hagar med mycket ängs- och bergssyra.
- Ha betesfria år i hagar med mycket ängs- och bergssyra.
 - Om möjligt, låt djuren beta hagar med ängs- och bergssyra extensivt.
 - Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
 - Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns det alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter i trädgården med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt.

I början av juni kan man se de första violettekantade guldvingarna.

HAGTORNSFJÄRIL

Foto: Johan Wallander

Hagtornsfjärilens hona lägger ägg på flera olika värdväxter, bland annat rönn.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Svarta hjulspår mot vit snö

Det vetenskapliga släktnamnet *Aporia* kan ha att göra med att hagtornsfjärilens vingar liknar svarta hjulspår mot vit snö. Arten ses sällan i det öppna odlingslandskapet. Den trivs främst i buskrika betesmarker, på hyggen, i glesa skogar, längs skogsbilvägar och kraftledningsgator. Förekomsten styrs till stor del av vädret. Varma och torra somrar är gynnsamma för hagtornsfjärilen liksom för många andra dagfjärilar. Hagtornsfjärilen är ovanlig och störst chans att få se den är på Öland eller Gotland, men det är också möjligt att finna den på blomrika hyggen och vid vägkanter i skogsbygderna i Östersjölandskapen, i Gästrikland och i Värmland. Om förutsättningarna är gynnsamma kan hagtornsfjärilar uppträda i stor mängd på en och samma plats, exempelvis vid vattensamlingar på körvägar efter regn. Där kan de få i sig salter och mineraler genom att dricka vattnet. Framförallt är det hanarna som besöker vattensamlingar, förmodligen för att salter och mineraler är viktiga för spermieproduktionen. Hagtornsfjärilen är Gästriklands landskapsinsekt.

Inte bara hagtorn

Hagtornsfjärilen flyger i juni och juli. De söker efter nektar från blommor som rödklöver, blåeld, skogsnäva och åkervädd. Hanarna kan flyga långa sträckor för att hitta honor att para sig med. Under parningen omsluter fjärilarna varandra så till den milda grad att honans vingfäll ofta lossnar. Det medför att hennes vingar kan se nästan genomskinliga ut. Äggen läggs i grupper om upp till 100 stycken på undersidor av blad, framförallt på rönn, hagtorn och slån. De år som hagtornsfjärilen förekommer särskilt rikligt lägger de ägg även på blad av plommon och rosväxter. Efter ett par veckor kläcks äggen och larvgruppen samlas på toppskotten där de äter av bladen. De spinner en så kallad spånad omkring sig till skydd mot regn och hungriga fåglar. Även vintern tillbringas i denna spånad. På våren växer larverna snabbt och allteftersom de blir större delas de upp i mindre grupper. Förpuppningen sker på en trädstam eller på en fjolårsståndare av någon ört.

Liknande arter

Hagtornsfjärilen påminner med sina snövita vingar och svarta vingribbor om den ovanliga mnemosynefjärilen, som känns igen på sina två svarta fläckar på framvingen. Mnemosynefjärilen finns bara mycket lokalt i Roslagen, Medelpad och Blekinge.

Foto: Johan Wallander

Klintar och tistlar är viktiga nektarväxter för hagtornsfjärilen.

Hagtornsfjärilens vetenskapliga namn är *Aporia crataegi*.

Foto: Johan Wallander

Hagtornsfjärilen är den största och mest distinkt tecknade av våra svenska vitfjärilar.

Hagtornsfjärilen påminner också i viss mån om rapsfjäril, Sveriges vanligaste fjäril, som också har mörka vingribbor mot en vit bakgrund. Rapsfjärilen är dock betydligt mindre och är inte lika distinkt tecknad som hagtornsfjärilen.

För den ovane fjärilsskådaren kan även den svartribbade vitvingemätaren förväxlas med hagtornsfjärilen. Det är en nattfjäril som flyger på dagen och som delar grundutseende med hagtornsfjärilen. Den svartribbade vitvingemätaren flyger som andra nattfjärilar mycket sämre och vingligare än hagtornsfjärilen och är därtill mycket mindre.

Hotas av klimatförändringar

Kalla och regniga somrar är det största hotet mot hagtornsfjärilen. Om det inträffar flera år i rad kan utbredningsområdet minska drastiskt. Hagtornsfjärilen är inte hotad i Sverige men är beroende av tillgång till värd- och nektarväxter. Liksom alla fjärilar, och de flesta övriga insekter som lever av nektar, påverkas hagtornsfjärilen negativt av minskande arealer blomrika miljöer. Hyggen, kraftledningsgator och skogsbilvägar är ofta blomrika och fyller till stora delar samma funktion för hagtornsfjärilen som svunna tiders betade skogsgläntor.

DU KAN HJÄLPA HAGTORN SFJÄRILEN

Hagtornsfjärilen påverkas till största delen av åtgärder som görs i skogstrakter. Låt rönнар och hagtorn stå kvar vid röjning och avverkning. De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar, samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga ägg.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent på säsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.
- Sent betessläpp gynnar hagtornsfjärilen som då får fler nektarväxter.
- Hagtorn, slån och rönn är viktiga för många insekter. Spara därför dem när du restaurerar betesmarker.

I gårdsmiljön

Om du har en naturtomt, låt gärna en del av gräsmattan utvecklas till äng som du inte klipper förrän i slutet av juli. Det finns fler blommande örter i gräsmattan än du tror!

Foto: Bo Söderström

Rapsfjärilen påminner om hagtornsfjärilen, men är inte lika distinkt tecknad i svart och vitt och har diffus mörk vingspets.

Foto: Petter Haldén

Blomrika, soliga och vindskyddade kraftledningsgator är tillhåll för hagtornsfjärilen. Bilden är tagen i Järlåsa i Uppland i maj.

KAMGRÄSFJÄRIL

Foto: Petter Haldén

I vila ses de så kallade ögonfläckarna på framvingarnas undersidor, nära spetsen.

Älskad av alla?

Kamgräsfjärilen håller till godo även med gödslade gräsmarker. Därför har den blivit en av de mest spridda dagfjärilarna i odlingslandskapet. Vingovansidorna är ljus orange med bruna ytterkanter. Ovansidorna kan dock bara observeras i flykten eftersom kamgräsfjärilen alltid vilar med vingarna hopslagna över kroppen. I vila ses de så kallade ögonfläckarna på framvingarnas undersidor, nära spetsen. Bakvingarnas undersidor är gråbruna. Likt flera andra gräsfjärilar flyger den långsamt, tätt över marken och är lätt att följa med blicken. Det latinska artnamnet ”*pamphilus*” betyder ”älskad av alla”. Det är kanske en överdrift, men en trevlig bekantskap är den, kamgräsfjärilen.

Foto: Johan Wallander

Kamgräsfjärilen är vanlig i Sverige.

Trivs i torra gräsmarker

Kamgräsfjärilen förekommer i alla slags öppna gräsmarker från sydligaste Sverige upp till mellersta Norrland och längs Norrlandskusten ända upp i Tornedalen. Arten föredrar torrare marker men finns även på skydds zoner och åkerholmar i slättlandskapet. Flera olika gräsarter är värdväxter, till exempel fårsvingel och kamäxing. Nektarrika blommor är också viktiga i reviret. Backtimjan och kungsmynnta får ofta besök av kamgräsfjärilar.

Inte helt olik tjäder- eller orrspel samlas kamgräsfjärilens hanar i lekar. Hanarna flockas kring ensamma högre träd, enbuskar eller stenar i öppna landskap där de försöker hålla revir gentemot andra hanar. När honorna har kläcks söker de upp platser med många hanar.

Leker på solig plats

Kamgräsfjärilen övervintrar som larv. De larver som hunnit äta sig stora innan vintern förpuppas snabbt och ger upphov till en första generation som flyger från slutet av maj till slutet av juni. I södra Sverige kan larverna tillväxa snabbt och ge upphov till en mer fåtalig andra generation i juli och augusti. När honorna parat sig lägger de ägg, ett och ett, utspridda på värdväxtens blad. Parade honor tenderar att undvika hanar. Äggen kläcks efter en till två veckor.

Liknande arter

Pärigräsfjärilen och starrgräsfjärilen liknar kamgräsfjärilen. Starrgräsfjärilen förekommer dock enbart på myrmarker där kamgräsfjärilen inte finns, så förväxlingsrisken är mycket liten.

På latin heter kamgräsfjäril *Coenonympha pamphilus*.

Ögonfläckarna på vingundersidorna hos starrgräsfjärilen är oftast mycket mindre än hos kamgräsfjärilen. Pärlgräsfjärilen flyger senare på säsongen än kamgräsfjärilen, men de kan ibland påträffas samtidigt. Pärlgräsfjärilen trivs i friska till fuktiga gräs- och buskmarker. Den är brun på bakvingarnas ovansidor (ses i flykten) och har till skillnad från kamgräsfjäril fem till sex ögonfläckar på undersidan av vardera bakvinge.

Kamgräsfjärilen är inte hotad

Kamgräsfjärilen är inte hotad i Sverige. Nedläggning och igenväxning av betesmarker är på lång sikt negativt för kamgräsfjärilen och många andra fjärilar.

DU KAN HJÄLPA KAMGRÄSFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar, samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer gör extra stor nytta om de är solexponerade och vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna en del av skyddszonen oputsad, eftersom det gynnar kamgräsfjärilens larver.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden på skyddszoner, och i fälthörn och andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- Skapa en äng som skördas årligen i augusti.
- Ha betesfria år i betesmarker.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla slag.

Kamgräsfjärilen trivs i torra gräsmarker. Här med åkervädd.

Foto: Petter Haldén

KARTFJÄRIL

Kartfjäril sommargeneration.

Foto: Gabriel Tjernberg

Lurade Linné

Kartfjärilen sågs för första gången i Sverige 1982. Den kom från kontinenten och klarade sig nätt och jämnt kvar i sydvästra Skåne fram till 2002. Då blev den rejält vanligare och spred sig norrut. Idag är den en av Skånes vanligaste dagfjärilar och har spridit sig norrut till Göteborg i väster och Oskarshamn i öster. Det innebär att spridningstakten är ungefär tre mil om året – imponerande för en liten fjäril!

Foto: David Andersson

Kartfjäril vårgeneration.

Kartfjärilar kan ses från sista veckan i april och en månad framåt, under juni är de nästan helt försvunna, och sedan ses de återigen från början av juli till mitten av augusti. Dessa två generationer är märkligt olika till utseendet. De är så olika att självaste Linné trodde att de var två arter. Vårgenerationen (*levana*) är övervägande gulröd på ovansidan med svarta markeringar närmast kroppen och på vingovansidorna. Sommargenerationen (*prorsa*) är till största delen brunsvart med vita tvärband på vingovansidorna. Undersidan ser likadan ut hos båda generationer: ett kartliknande mönster som har givit upphov till dess svenska namn.

Larven lever av brännässlor

Kartfjärilen förekommer främst i luckiga och fuktiga lövskogar där värdväxten brännässla växer utmed vägkanter och skogskanter eller på mindre hyggen och näringsrika betesmarker. Påfågellängs och nässelfjärilens larver lever också på brännässla men då på sådana som växer i öppna odlingslandskap. På försommaren söker kartfjärilen föda på tillgängliga blomresurser som maskros och fruktträd. Under högsommaren är korgblommiga växter som klint, vädd, tistel och hampflockel flitigt utnyttjade nektarväxter. I juli till augusti ses kartfjärilen ofta i trädgårdarnas prunkande blomrabatter tillsammans med andra fjärilar.

Övervintrar som puppa

Kartfjärilen övervintrar som puppa. I slutet på april eller i början av maj kläcks den rödgula försommargenerationen. Efter parningen lägger honan ägg i grupper på bladundersidan av brännässlor i soliga lägen. Äggen kläcks efter en knapp vecka och sedan lever larverna i grupp i en knapp månad fram till förpuppningen. I juli kläcks den brunsvarta sommargenerationen som också lägger ägg på brännässlor. Äggen kläcks till larver som lever i grupp på brännässlor likt försommargenerationen. De allra flesta larver som förpuppas under hösten övervintrar i puppstadiet, men en liten del kan kläckas fram till fjärilar som flyger i september till oktober.

På latin heter kartfjärilen
Araschnia levana.

Liknande arter

Kartfjärilens vårgeneration kan förväxlas med nässeljäril men nässeljärilen saknar de små spridda, svarta fläckarna på bakvingarna. Kartfjärilen är också mindre och har snabbare flykt än nässeljärilen. Sommargenerationen är yttligt lik aspfjäril och sälgskimmerjäril. Kartfjärilen är dock bara hälften så stor som dessa och flyger vanligtvis nära marken till skillnad från aspfjäril och sälgskimmerjäril som oftast håller till i träd.

Inte hotad

Kartfjärilen är inte hotad i Sverige utan sprider sig över landet i ett tempo som saknar motstycke. Ökande medeltemperatur i kombination med ökat kvävednedfall, och därmed ökande arealer med brännässlor, har av allt att döma gynnat arten.

DU KAN HJÄLPA KARTFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar flera arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och skadegörarnas naturliga fiender. Extra stor nytta gör de blomrika miljöer som du skapar om de är solexponerade och vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd avsevärt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.
- Spara sälgar i betesmarker och diken.

I gårdsmiljön

- Lämna solexponerade nässelrika områden i gårdsmiljön oslagna.
- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, vitlysing, hampflockel, gullris, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som gynnar fjärilar, till exempel syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla slag.

Blomrika vägkanter gynnar kartfjärilen.

Foto: Petter Haldén

LUKTGRÄSFJÄRIL

Foto: Johan Wallander

Luktgräsfjärilen är vackert chokladbrun.

Älskad av alla?

Luktgräsfjärilen tillhör de allra vanligaste fjärilarna i odlingslandskapet och är betydligt vanligare än till exempel citronfjärilen. Trots det är den okänd för det stora flertalet människor, vilket kanske kan kopplas till dess oansenliga utseende. Leta efter luktgräsfjärilen i gräsmarker där hävden är svag eller obefintlig från mitten av juni till början av augusti. Hanen och honan är lika men det är bara honan som suger nektar.

Likt de flesta gräsfjärilar ser man sällan luktgräsfjärilens ovansida eftersom den i allmänhet vilar med vingarna hopslagna över kroppen. Då ser man de vackert chokladbruna vingundersidorna med gulsvarta fläckar både på fram- och bakvinge. Vingarnas ovansidor är mörkbruna med smala, vita ytterkanter. Till skillnad från flera andra dagfjärilar flyger luktgräsfjärilen även i mulet och fuktigt väder, bara det är varmare än ca 18 grader i luften.

Foto: Martin Sjödahl

Luktgräsfjärilen vilar med vingarna hopslagna.

Vanlig på skydds zoner

Luktgräsfjärilen förekommer i södra och mellersta Sverige och vidare norrut längs Norrlandskusten till i höjd med Skellefteå. Den är vanligast i södra halvan av landet. Eftersom luktgräsfjärilens larver lever av ett stort antal gräsarter kan den påträffas i snart sagt alla typer av öppna, extensivt skötta gräsmarker i odlingslandskapet som skydds zoner, betesmarker och vägkanter. Några exempel på värdväxter är timotej, hundäxing, rödsvingel, ängsgröe, kamäxing och kvickrot. Honan letar nektarrika blommor och kan observeras på blommande örter som tistlar, rödklöver, blåklint och vädd.

Honor lever längre

Hos luktgräsfjärilen är det larven som övervintrar. När temperaturen stiger på våren blir den aktiv och äter av värdväxten fram till förpuppningen i maj. Puppstadiet varar ungefär en månad och i mitten av juni ser man de första nykläckta luktgräsfjärilarna. Det är i huvudsak honorna som besöker blommor på jakt efter nektar, och de lever därför betydligt längre än vad hanarna gör. Hanarna patrullerar sina revir och spanar då och då ifrån toppen av grässtrån efter honor att para sig med. Efter parningen lägger honan ägg, ett och ett, på värdväxtens blad. Äggen kläcks efter cirka 14 dagar och larverna övervintrar.

På latin heter luktgräsfjäril *Aphantopus hyperantus*.

Mer gräs ger fler luktgräsfjärilar

Luktgräsfjärilen är inte hotad i Sverige utan har snarare ökat i antal de senaste decennierna. En orsak till ökningen anses vara det ökade kvävenedfallet, som har gynnat många gräsarter inklusive värdväxterna. Av allt att döma har anläggande av skyddszoner i slättlandskapet varit positivt för luktgräsfjärilen.

DU KAN HJÄLPA LUKTGRÄSFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Extra stor nytta gör de blomrika miljöer som du skapar om de är solexponerade och vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som t.ex. blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna en del av skyddszonen oputsad, eftersom det gynnar luktgräsfjärilens larver.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden i fälthörn och på andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av föna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som gynnar fjärilar som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla slag.

Örtrika skyddszoner gynnar luktgräsfjärilen.

Foto: Petter Haldén

MAKAONFJÄRIL

Makaonfjärilen är utan tvekan vår mest exotiska fjäril och drar uppmärksamheten till sig.

Praktfulla färger

Färgad i gult och svart med vackra röda och blå markeringar på bakvingarna ser en makaonfjäril ut som något man stöter på i djungeln snarare än i ett svenskt fattigkärr. Makaonfjärilen är inte ovanlig men syns aldrig många tillsammans. Någon gång kan man se makaonfjärilar på nektarsök i syrenbersåer. Störst chans att få syn på den är på myrar i första halvan av juni.

Från kust till fjäll via myren

Man skulle kunna tro att den exotiskt tecknade makaonfjärilen inte skulle nöja sig med annat än de allra rikaste och frodigaste miljöerna i Sverige. Det förhåller sig faktiskt nästan tvärtom. Myrar, skärgårdar och bergknallar är de miljöer där man oftast ser makaonfjärilar. I odlingslandskapet ses den då och då i blomrika, vindskyddade betesmarker med hällmarksinslag. Det är svårt att hitta en gemensam nämnare för dessa miljöer. Det beror på att makaonfjärilen använder många olika värdväxter, som i sin tur har olika krav på växtplatser. Samtliga svenska värdväxter hör dock till de korsblomstriga växterna. Några värdväxter som ofta används är kärresilja, strätta, kvanne, spenört och bockrot. Värdväxterna, liksom makaonfjärilen, finns i större delen av landet. Honorna lägger äggen ett och ett på spåda blad av värdväxterna. Äggen kläcks efter en vecka och larverna växer till under cirka en månad innan förpuppningen. De är välkamouflerade, men ändå mycket färggrant tecknade i neongrönt, svart och rött och är lätta att känna igen. Övervintringen sker i puppstadiet.

Liknande arter

Makaonfjärilen är den svenska fjäril som är lättast att känna igen och den kan inte förväxlas med någon annan art. Längre söderut i Europa finns dock andra arter med ett liknande utseende.

Hotas av brist på blomrika miljöer

Makaonfjärilen är inte hotad i Sverige men påverkas liksom de allra flesta dagfjärilar av åtgärder som gör att blomrikedomens minskar. Ett hot är när betet upphör i blomrika hagar i skogsbygder. I landskap med stor brist på blommor försvinner makaonfjärilen, liksom många andra fjärilar. I Danmark är den försvunnen sedan slutet av 1970-talet eftersom de kvarvarande lämpliga livsmiljöerna var för små och för få.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Makaonfjärilens vetenskapliga namn är *Papilio machaon*.

Foto: Petter Haldén

Makaonfjärilens larv är lika iögonfallande som den vuxna fjärilen, men kan tack vare kamouflaget vara svår att upptäcka.

Makaonfjärilen är iögonfallande även för fåglar och trollsländor som försöker fånga och äta den. Ibland ses makaonfjärilar med stora hack i vingarna efter fågelattacker. Bakvingarna har svanslika utskott, som liknar antenner, och falska röda ögon. De lurar fåglar att hugga där istället för på kroppen. Fjärilarna kan flyga även med ganska stora hack i vingarna.

DU KAN HJÄLPA MAKAOVFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och skadegörarens naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade!

I betesmarker och randzoner

- Beta blomrika betesmarker sent.
- Ha betesfria år.
- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Plantera buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Foto: Petter Haldén

Blomrika vägkanter får ibland besök av makaonfjärilar. Bilden är tagen i Åmot i Gästrikland i juni.

MINDRE TÅTELSMYGARE

Mindre tåtelsmygare
på rölleka.

Foto: Johan Wallander

Liten men rask

Den mindre tåtelsmygaren är, liksom ängssmygaren, en så kallad tjockhuvudfjäril. Liksom ängssmygaren vilar den med bakvingarna helt utfällda medan framvingarna bara till hälften är utfällda. Detta ger den vilande fjärilen ett karaktäristiskt utseende. Även om den mindre tåtelsmygaren inte är riktigt lika snabb i flykten som ängssmygaren kan den vara svår att följa med blicken.

Sprider sig norrut

Den mindre tåtelsmygaren finner sig väl tillrätta i de flesta typer av gräsmarker men de får gärna vara av det torrare slaget. Vägkanter är ett exempel på en miljö där den trivs väl. Även skydds-zoner och åkerholmar i slättlandskapet lockar ibland den mindre tåtelsmygaren. Fjärilens utbredningsområde har expanderat på senare år, delvis snabbt och över stora avstånd. För närvarande når utbredningen norrut till mellersta Värmland, södra Dalarna och södra Hälsingland. En orsak till den överraskande snabba spridningen kan vara att äggen funnits i hö som transporterats långa sträckor.

Den mindre tåtelsmygaren har ett stort antal gräs som värdväxter, till exempel tuvtåtel, hundäxing, kvickrot, ängssvingel, engelskt rajgräs och ängsgröe. De fullbildade fjärilarna besöker gärna nektarväxter och kan under högsommaren ses på ett stort antal blommor som vädd, blåeld, oxtunga, fibblor och baljväxter.

Larv i ett rör

Den mindre tåtelsmygarens larver övervintrar som färdigbildade i äggen. När våren kommer kläcks äggen och larverna spinner ihop bladkanterna av gräs till ett rör där de äter i skydd. När larverna blivit tillräckligt stora lämnar de gräsrören och lever oskyddat fram till förpuppningen. I slutet av juni eller i början av juli kläcks de färdiga fjärilarna ur pupporna. Hanarna letar efter honor att para sig med genom att flyga runt. Efter parningen lägger honorna ägg på värdväxtens blad i rader med fyra eller fem.

Liknande arter

Den mindre tåtelsmygaren och ängssmygaren liknar varandra men ängssmygaren är betydligt större och tydligare tecknad i brunt och orange. De förekommer i stort sett i samma miljöer, men den mindre tåtelsmygaren flyger nästan en månad senare på säsongen. Den sällsynta silversmygaren påminner också om mindre tåtelsmygare men har stora ljusa fläckar på vingarnas undersidor. Silversmygaren finns längs kusterna från Bohuslän till Uppland och flyger ännu senare på säsongen än mindre tåtelsmygare.

På latin heter mindre tåtel-smygare *Thymelicus lineola*.

Foto: Martin Sjödal

Mindre tåtelsmygare med
hopslagna vingar.

Foto: Johan Wallander

Silversmygaren har stora ljusa fläckar på vingarnas undersidor.

Breder ut sig

Mindre tåtelsmygare är inte hotad i Sverige. Arten har vidgat sitt utbredningsområde kraftigt under de senaste hundra åren.

DU KAN HJÄLPA DEN MINDRE TÅTELSMYGAREN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Extra stor nytta gör blomrika miljöer som är solexponerade och vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter, som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna en del av skyddszonen oputsad, eftersom det gynnar den mindre tåtelsmygarens larver.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden i fälthörn och på andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger livslängden väsentligt på blommande örter, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

En klöverrik skyddszon gynnar både fjärilar och humlor.

Foto: Pärter Haldén

NÄSSELFJÄRIL

Nässelfjäril.

Foto: Johan Wallander

Välkänt vårtecken

Nässelfjärilen är ett kärt vårtecken och en av våra mest välkända fjärilar. De första soliga vårdagarna lockar ut nässelfjärilarna från övervintringen i jordkällare, uthus och vindsförråd. Hanen och honan ser likadana ut. I solsken vilar nässelfjärilen med utbredda vingar så att vingarnas ovansidor syns. Om en fiende nalkas, eller om solen går i skugga, slår den snabbt ihop vingarna och blir då svår att upptäcka.

Beroende av brännässlor

Nässelfjäril är, som namnet avslöjar, beroende av brännässlor. I praktiken kan man finna nässelfjärilar överallt där brännässlor finns, ofta intill människans byggnader. Nässelfjärilen är utbredd i Götalands och Svealands kulturbygder och vidare norrut utmed Norrlandskusten. Kväverika områden i gårdsmiljön är ofta rika på brännässlor och där kan man studera larvernas utveckling på bladen.

Flest nässelfjärilar ser man i början av april och i början av juli då de besöker nektarrika blommor i trädgårdar, betesmarker och vid vägkanter. Blommor som lusern- och klövervallar lockar stora mängder nässelfjärilar under sensommaren. När de har ätit upp sig tillräckligt inför vintern letar de upp lämpliga övervintringsmiljöer som ladugårdar, jordkällare, uthus och vindar.

Övervintrar som fullbildad fjäril

Nässelfjärilen, liksom påfågelögat och citronfjärilen, övervintrar som fullvuxen fjäril. Detta till skillnad från de flesta andra fjärilar som övervintrar som ägg, larv eller puppa. De första nässelfjärilarna ser man normalt i mars i samband med den första vårvärmen.

Efter övervintringen suger nässelfjärilen nektar på de tidigaste vårblommorna, som tussilago, scilla, pärlhyacint, tibast och olika salixarter. De vuxna fjärilarna som övervintrat parar sig och honorna lägger ägg på småplantor av brännässlor. Varje hona lägger upp till 300 ägg. Efter ungefär en vecka kläcks larverna ur äggen. De lever i grupper och inom ett par veckor förpuppas de. Ur pupporna kläcks fullbildade nässelfjärilar efter en till två veckor beroende på temperatur. De nykläckta fjärilarna äter upp sig på nektar och letar upp lämpliga övervintringsplatser. Fjärilarna är köns mogna först efter övervintringen. Efter att de fortplantat sig dör de vuxna fjärilarna liksom många andra insekter.

Nässelfjärilarna man ser på våren är ofta slitna och bleka eftersom de redan har flugit en sommar. Någon gång kan man se både tidigt kläckta och sent framkomna övervintrade fjärilar söka föda tillsammans. Skillnaden i prakt mellan dem är då uppenbar.

På latin heter nässelfjäril
Agrias urticae.

Inte hotad

Nässelfjärilen är inte hotad i Sverige. Den påverkas dock negativt då bekämpningsmedel oavsiktligt sprids till åkerholmar och fältkanter där brännässlor och nektarväxter växer.

I England har nässelfjärilen minskat drastiskt det senaste decenniet, möjligen till följd av att en parasitfluga (*Sturmia bella*) blivit vanligare i takt med det varmare klimatet. Denna parasitfluga finns även i Sverige men dess påverkan på svenska nässelfjärilar är inte känd.

Fåglar och trollsländor äter nässelfjärilar. Man ser ibland nässelfjärilar med hack i vingarna – ett tecken på att en fågel försökt fånga dem. Skogsmöss äter nässelfjärilar som övervintrar i uthus, vindar, jordkällare och liknande.

Nässelfjärilen har vingarna hopslagna under övervintringen och är då välkamouflerad eftersom vingundersidorna ser ut som vissna löv. Om en skogsmus attackerar en nässelfjäril slår den snabbt ut med vingarna för att skrämmas.

Brukar du hitta högar med fjärilsvingar i sommarstugan när du kommer ut på våren? Det är rester av fjärilar som blivit uppätta av möss under vintern.

DU KAN HJÄLPA NÄSSELFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer gör extra stor nytta om de är solexponerade och vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Anlägg blommande kantzoner som, gröna stråk.
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.
- Spara sälgar i betesmarker och diken.

I gårdsmiljön

- Lämna solexponerade, nässelrika områden i gårdsmiljön oslagna.
- Skapa blomrika områden i gårdsmiljön, i synnerhet under tidig vår. Tussilago, scilla, pärlhyacint, vinbär, krusbär och salix är exempel på tidigt blommande nektarväxter.
- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Nässelfjäril i lusern.

Foto: Petter Haldén

PÅFÅGELÖGA

Påfågelläga.

Foto: Petter Haldén

Ögonfläckar skrämmer angripare

Påfågellägat är ett välkänt och kärt vårtecken. Med sin djupt brunröda färg och vackra blå ögonfläckar på vingarnas ovasidor kan den inte förväxlas med någon annan svensk fjäril. Vingarnas undersidor är kontrasterande kolsvarta, ett utmärkt kamouflage vintertid. De blå ögonfläckarna syftar till att skrämma bort angripare som fåglar och trollsländor. De första påfågellägonen kommer fram någon vecka senare än nässelfjärilarna och citronfjärilarna. Påfågellägonen får, trots det, även de hålla tillgodo med de allra tidigaste vårblommorna som sälj och tussilago.

Foto: Petter Haldén

Baksidorna på påfågellägats vingar är svarta.

Älskar värme

Påfågellägat är likt nässelfjärilen beroende av brännässlor för sin fortplantning. Jämfört med nässelfjärilen är påfågellägat dock betydligt mer värmekrävande, särskilt under ägg- och larvutvecklingen och arten är därför knuten till varma trakter. Enstaka somrar med förhållandevis kyla och regn kan göra att arten försvinner från hela regioner. Återkoloniseringen sker långsamt och under flera års tid. För närvarande har påfågellägat stabila förekomster utmed nästan hela norrlandskusten.

På sensommaren ses påfågellägat tillsammans med andra stora praktfjärilar, som nässelfjärilen, amiralen och tistelfjärilen. De förekommer allmänt i fjärilsrabatter i trädgårdar och parker liksom i vägkanter och blommande klöver- och luservallar. Vintertid delar påfågellägon övervintringsplatser med nässelfjärilar i jordkällare, uthus och på vindar.

Övervintrar i stall

Påfågellägat övervintrar, liksom nässelfjärilen och citronfjärilen, som fullvuxen fjäril. Vinterdvalan bryts när övervintringsplatsen blivit tillräckligt varm. Detta kan ske varma dagar mitt i vintern och enstaka vilsna påfågellägon kan sällsynt ses redan i januari. I allmänhet dröjer det dock till slutet av mars eller början av april innan påfågellägon blir vanliga.

På latin heter påfågelläga *Inachis io*.

Foto: Petter Haldén

Larver av påfågellädan.

Larverna behöver brännässlor

Efter parningen letar honorna upp solexponerade brännässlor där de lägger ägg i grupper på bladens undersidor. En hona kan lägga upp till 500 ägg. Efter en vecka kläcks larverna. De lever sedan tillsammans i cirka en månad fram till förpuppningen. Pupporna kläcks efter cirka två veckor och från högsommaren ser man de nykläckta fjärilarna i allehanda blomrika miljöer i odlingslandskapet, som blommande skyddszoner, vägkanter samt på lusern- och klövervallar. Likt flera andra dagfjärilar är påfågellädan i synnerhet förtjust i blåa och röda blommor som vädd, hampflockel och tistel. När de ätit tillräckligt söker de upp lämpliga övervintringsplatser som jordkällare, uthus, vindar och stall.

Fåglar och trollsländor äter påfågellädan

Påfågellädan är inte hotad i Sverige. Det påverkas dock negativt av att bekämpningsmedel sprids till fältkanter och åkerholmar där brännässlor och nektarväxter förekommer.

Fåglar och trollsländor äter påfågellädan. Man ser ibland individer med hack i vingarna – ett tecken på att en fågel försökt att fånga dem. Skogsmöss äter påfågellädan som övervintrar i uthus, vindar, jordkällare och liknande. Påfågellädan har vingarna hopslagna under övervintringen och de är då mycket välkamouflerade eftersom vingundersidorna är kolsvarta.

Har du hittat vingar av påfågellädan i sommarstugan på våren? De är resterna av fjärilar, vars kroppar blivit uppätta av möss under vintern.

DU KAN HJÄLPA PÅFÅGELLÄDAN

De flesta åtgärder gynnar flera arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och skadegörarnas naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna även vindskyddade! Tänk också på att om det inte finns värdväxter (brännässlor) så blir det inga fjärilar, oavsett hur mycket blommor du har i trädgården!

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Låt några remsor i klöver- och lusernvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent.
- Spara sälgar.
- Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns det alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Lämna solexponerade nässelrika områden i gårdsmiljön oslagna.
- Skapa blomrika områden i gårdsmiljön, i synnerhet under den tidiga våren. Tussilago, scilla, pärlhyacint, vinbär, krusbär och salix är exempel på tidigt blommande nektarväxter.
- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och frukträd av alla sorter.

PÄRLEMORFJÄRIL

Storfläckig pärlemorfjäril
solar gärna direkt på
marken.

Foto: Gabriel Tjernberg

Foto Gabriel Tjernberg

Den storfläckiga pärlemorfjärilen har de allra största och praktfullaste pärlemorfläckarna på vingundersidorna.

Undersidan skimrar likt pärlmor

I Sverige finns 17 arter pärlemorfjärilar, vilket gör pärlemorfjärilarna till en av våra största fjärilsgrupper. Av dessa är det i huvudsak tre arter – storfläckig, ängs- och silverstreckad pärlemorfjäril – som du kan se i det öppna odlingslandskapet under sommaren. Pärlemorfjärilarna har fått sitt namn av de pärlmorskimrande vita fläckar som de flesta arter har på bakvingarnas undersidor.

Violer till mor

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Violer är värdväxter för många pärlemorfjärilar, inklusive storfläckig, ängs- och pärlemorfjäril. De vuxna fjärilarna suger nektar på de blommor som finns till hands. Ängspärlemorfjärilen och den silverstreckade pärlemorfjärilen påträffas oftast i närheten av varma, trädbevuxna miljöer med stort lövinslag. Den skickliga flygaren storfläckig pärlemorfjäril kan ses nästan överallt där det finns blommor på torr mark, exempelvis där det är sandigt.

Den storfläckiga pärlemorfjärilen fortplantar sig bara regelbundet längs Sveriges kuster, men varma somrar ses den över större delen av södra Sverige och även en bra bit upp längs Norrlandskusten. Ängspärlemorfjärilen och den silverstreckade pärlemorfjärilen har mera stabila utbredningsområden och förekommer regelbundet över hela södra Sverige samt en bit upp längs Norrlandskusten. Alla tre arterna ses under högsommaren i trädgårdar och blomrika vägkanter. Ängspärlemorfjärilen och den storfläckiga pärlemorfjärilen påträffas ibland också på skydds zoner på slätten och på åkerholmar. Klintar, vädd- och tistelarter är särskilt populära blommor för att de ger rikligt med nektar.

Övervintrar som larver

Alla tre arterna övervintrar som larver. Den storfläckiga pärlemorfjärilen har en snabbare larvutveckling än de andra två arterna, vilket innebär att den förpuppas tidigare och därmed också blir färdig fjäril tidigare på året. De första storfläckiga pärlemorfjärilarna ses redan i början av maj i södra Sverige. Att den storfläckiga pärlemorfjärilen utvecklas så snabbt innebär också att den hinner med ytterligare en generation. Den kläcks under högsommaren och flyger samtidigt med de två större släktingarna.

Efter parningen lägger honorna av ängspärlemorfjärilen och den storfläckiga pärlemorfjärilen sina ägg, ett och ett, på värdväxten som kan vara styvmors- ängs- eller åkervioler. Den silverstreckade

På latin heter silverstreckad pärlemorfjäril *Argynnis paphia*, storfläckig pärlemorfjäril *Issoria lathonia* och ängspärlemorfjäril *Argynnis aglaja*.

Foto: Johan Wallander

Silversträckad pärlmorfjäril, parning.

Foto: Martin Sjö Dahl

Hedpärlmorfjäril, en av 17 pärlmorfjärilar i Sverige.

Foto Gabriel Tjernberg

Ängspärlmorfjärilen kan du hitta i skydds zoner på slätten.

Foto: Petter Haldén

I blomrika betesmarker hittar pärlmorfjärilen nektarväxter.

pärlmorfjärilens honor verkar gärna ge sin avkomma en rejäl utmaning i början av livet. De lägger sina ägg på barken av en ek eller tall, och alltså inte på de violer som larverna kan leva av. När larverna kläckts och övervintrat får de kravla iväg från tallen eller eken för att leta rätt på violer att livnära sig av.

Liknande arter

Utseendet skiljer sig ganska lite mellan de 17 arterna, vilket gör artbestämningen av pärlmorfjärilar till en stor utmaning för nybörjaren. Genom uteslutningsmetoden kommer man dock ganska långt. För det första förekommer många arter bara på myrmark eller i norra Sverige. För det andra varierar flygtiden på sommaren mellan arterna och för det tredje skiljer sig vingarnas undersidor åt.

Den storfläckiga pärlmorfjärilen har de allra största och praktfullaste pärlmorfleckarna på vingundersidorna. Den silverstreckade pärlmorfjärilens pärlmorfleckar ser ut som diffusa streck mot den lindblomsgröna bakgrundsfärgen. Ängspärlmorfjärilen har förhållandevis små, men distinkta, pärlmorfleckar mot en mörkgrön bakgrund.

Den silverstreckade pärlmorfjärilen tillhör landets största fjärilar. Ängspärlmorfjärilen kan bli nästan lika stor medan den storfläckiga pärlmorfjärilen vanligen är betydligt mindre. Den kan dock variera mycket i storlek och små exemplar är inte ovanliga.

Pärlmorfjärilarna är inte hotade

Varken ängspärlmorfjärilen, den storfläckiga pärlmorfjärilen eller den silverstreckade pärlmorfjärilen är hotade i Sverige. Den storfläckiga pärlmorfjärilen är på sin nordliga klimatgräns i Sverige och varierar därför i antal mycket mellan olika år. Dess skickliga flygförmåga gör dock att den lätt koloniserar nya områden.

DU KAN HJÄLPA PÄRLEMORFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer gör extra stor nytta om de är solexponerade och vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter, violer, där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter, som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Skapa blomrika områden på dina skydds zoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger de blomrika områdenas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.
- Låt några remsor i klöver- och lusernvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungssört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent på växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan, bolltistel och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

PÄRLGRÄSFJÄRIL

Foto: Petter Haldén

Pärlgräsfjäril trivs ibland
buskar och lövträd.

Foto: Martin Sjödahl

Pärlgräsfjärilen vilar med
hopslagna vingar.

Ögonfläckar på bakvingarna

Ovansidorna på framvingarna hos pärlgräsfjärilen är ljus orange med bruna ytterkanter medan bakvingarnas ovansidor är bruna. De syns bara när fjärilen flyger eftersom pärlgräsfjärilen, liksom kamgräsfjärilen, alltid vilar med vingarna hopslagna över kroppen. I vila ses fem till sex karaktäristiska ögonfläckar på vardera bakvinges undersida. Likt flera andra gräsfjärilar flyger pärlgräsfjärilen långsamt, nära marken, och är därför lätt att följa med blicken.

Varmt och kalkrikt

Pärlgräsfjärilen trivs i betesmarker och andra gräsmarker i odlingslandskapet. Särskilt väl tycks den trivas i varma och kalkpåverkade lägen med blandad vegetation av buskar och lövträd. Den är mycket ovanlig i Skåne, Halland och västra Småland men är desto vanligare i östra Sverige norrut till Dalälven. För några år sedan konstaterades att den var allmänt förekommande på skydds zoner i Mälardalen.

I Sverige är bergslok värdväxt för pärlgräsfjärilen, men vilka övriga värdväxter som utnyttjas i Sverige är inte känt. Utomlands är kamäxing, luddtätel och rödsvingel kända som värdväxter. Pärlgräsfjärilen besöker blommor som backtimjan, kungsmymta och åkervädd för att söka efter nektar.

Patrullerar i solsken

Pärlgräsfjärilen övervintrar, liksom kamgräsfjärilen, som halvvuxen larv. På våren fortsätter larven att tillväxa och den förpuppas normalt sett i slutet av maj eller början av juni. I mitten på juni ser man de första flygande pärlgräsfjärilarna. Hanarna patrullerar närområdet för att spana efter oparade honor som väntar i gräset. Äggen läggs, ett och ett, på värdväxten och kläcks efter ungefär 14 dagar.

Liknande arter

Kamgräsfjärilen och starrgräsfjärilen liknar pärlgräsfjärilen. Starrgräsfjärilen förekommer dock enbart på myrmarker där pärlgräsfjärilen inte finns, så förväxlingsrisken är mycket liten. Vidare saknar starrgräsfjärilen ögonfläckar på bakvingarnas undersidor till skillnad från de fem sex

På latin heter pärlgräsfjäril
Coenonympha arcania.

Foto: Petter Haldén

En miljö där du kan hitta pärlgräsfjärilen.

ögonfläckarna hos pärlgräsfjärilen. Kamgräsfjärilar flyger i mer öppna och torra gräsmarker än pärlgräsfjärilar. Även kamgräsfjärilen saknar ögonfläckar på bakvingarnas undersidor.

INTE HOTAD

Pärlgräsfjärilen är inte hotad i Sverige. Nedläggning och igenväxning av betesmarker är på lång sikt negativt för pärlgräsfjärilen liksom för andra fjärilar.

DU KAN HJÄLPA PÄRLGRÄSFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer gör extra stor nytta om de är solexponerade och vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga sina ägg.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn. Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna skyddszonen oputsad mot diket, eftersom det gynnar pärlgräsfjärilens larver.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden på skyddszoner och i fälthörn och andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger örternas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.

I betesmarker och randzoner

- Tillämpa betesfria år i betesmarker.
- Skapa en äng som skördas årligen i augusti.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.

SKOGSNÄTFJÄRIL

Foto: Petter Haldén

Skogsnätfjärilen har likt alla nätfjärilar ett tydligt nätmönster på vingarnas ovansida.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Liten glidflygare

Nätfjärilarna känns igen på det nätlika rutmönstret på vingarnas över och undersidor. Ovansidans grundfärg är orange och nätmönstret är brunsvart. I Sverige finns sju arter nätfjärilar men det är bara skogsnätfjärilen som är vanlig. De andra har minskat kraftigt under lång tid. För att vara så pass liten överraskar skogsnätfjärilen med att glidflyga mycket. Sättet att flyga gör att den känns igen på lite längre håll.

Gillar soliga och blomrika bryn

Den typiska livsmiljön för skogsnätfjärilen är soliga och varma bryn, igenväxande betesmarker, hyggen och skogsgläntor med värdväxterna kovall, svartkämpar, teveronika och axveronika. God tillgång på nektarväxter är viktigt. Äggen läggs i grupper om ungefär 50 stycken på värdväxtens övre blad. Under den första tiden spinner larverna en så kallad spånad som hela gruppen lever i. Spånaden ger skydd mot regn och fågelangrepp. När larverna blivit större lämnar de spånaden och lever fritt.

Larverna övervintrar i torra blad. Följande vår fortsätter de att äta av värdväxten. Majoriteten förpuppas och kläcks som fullbildade fjärilar under juni. En mindre andel av larverna avbryter dock ätandet och vilar som larver i ytterligare ett eller två år innan de förpuppas och blir färdiga fjärilar. Det kan vara en anpassning för att inte alla fjärilar ska flyga samma år om vädret är ogynnsamt. Skulle det inträffa är det en risk att hela populationen slås ut. Denna anpassning gör att man kan se nykläckta skogsnätfjärilar under en stor del av sommaren.

Liknande arter

Skogsnätfjärilen varierar mycket i utseende. Det kan vara bra att komma ihåg när man funderar på om det är en av de ovanligare nätfjärilarna som man ser. I Sverige finns det ett större antal skogsnätfjärilar än vad det gör av de andra sex nätfjärilsarterna tillsammans. De nätfjärilar som man kan förväxla skogsnätfjärilen med är sotnätfjäril och veronikanätfjäril. Sotnätfjärilen är betydligt mörkare och de orange rutorna (cellerna) på ovansidan är mindre. Veronikanätfjärilen är ytterst lik skogsnätfjärilen men eftersom den i princip är utrotad i Sverige så är sannolikheten att

Foto: Johan Wallander

Nätfjärilarna skiljs lättast genom att studera vingarnas undersidor. Här en skogsnätfjäril.

Skogsnätfjärilens vetenskapliga namn är *Melitaea athalia*.

Foto: Johan Wallander

Skogsnätjärilen saknar svarta prickar på vingovansidan till skillnad mot pärlmorfjärilarna.

få se den minimal. En del arter av pärlmorfjäril kan likna skogsnätjärilen, men de har till skillnad från skogsnätjärilen alltid prickar i några av cellerna på ovensidan av vingen.

Hotas av brist på blomrika miljöer

Skogsnätjärilen är inte hotad i Sverige men riskerar att försvinna från intensivt odlade regioner där betesmarker och andra blomrika marker blir för små eller växer igen. I Danmark har skogsnätjärilen försvunnit från många områden där jordbruket blivit alltmer intensivt.

DU KAN HJÄLPA SKOGSNÄTFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar, samt även humlor, solitära bin och skadegörarens naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade!

I betesmarker och randzoner

- Låt djuren beta blomrika betesmarker sent.
- Ha betesfria år
- Slå blomrika vägkanter sent.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Om du har en naturtomt, låt gärna en del av gräsmattan utvecklas till äng som du inte klipper förrän i slutet av juli. Det finns fler blommande örter i gräsmattan än du tror!
- Plantera buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Foto: Petter Haldén

Skogsnätjärilen påträffas ofta på blomrika ängar och betesmarker i skogsbygd. Bilden är tagen i Örskär i Uppland i maj.

SLÅTTERGRÄSFJÄRIL

Foto: Petter Haldén

Slåttergräsfjärilen har ögonfläckar på framvingarna.

Foto: Johan Wallander

Slåttergräsfjäril med hopfälda vingar.

Hotfull ögonfläck

Slåttergräsfjärilen trivs i det öppna odlingslandskapet i södra Sverige och är en av de fjärilar som man kan se flyga över blomrika områden även mitt ute på slätten. Slåttergräsfjärilen suger i allmänhet nektar med vingarna hopslagna över ryggen. Då döljs oftast framvingarnas ögonfläckar. Vid fara kan fjärilen visa ögonfläckarna. Då kan den få några tiondels sekunders försprång gentemot en angripande fågel, som låter sig luras en kort stund.

Ogillar kalla somrar

Slåttergräsfjärilen är känslig för kalla somrar och kan till följd av upprepade kalla och regniga somrar tillfälligt försvinna från hela regioner. I mitten av 1900-talet var arten utbredd norrut till Dalarna och Hälsingland men är nu försvunnen därifrån. Nu förekommer slåttergräsfjäril regelbundet endast söder om en linje från Mälaren till Värmland. I Uppland finns den endast utmed kusterna.

Karaktäristiskt för slåttergräsfjärilen är att den kan vara vanlig i en region men saknas helt i andra. I vissa områden kan det vara den absolut vanligaste dagfjärilen. I den norra delen av utbredningsområdet verkar det som om slåttergräsfjärilen ställer högre krav på livsmiljön; bland annat vill den där ha miljöer med fler nektarrika blommor. Slåttergräsfjärilen är med andra ord extra känslig för nedläggning och igenväxning av betesmarker och andra blomrika områden i norra delen av utbredningsområdet. Artens värdväxter är ett stort antal gräsarter som hundäxing, ängsvingel, rödsvingel, kvickrot, tuvtåtel och timotej.

Högsommarens gräsfjäril

Liksom för andra gräsfjärilar är det larverna som övervintrar. De fortsätter att äta under våren och förpupas i juni hängande från grässtrån eller blad. Efter ett par veckor som puppor kläcks de fullbildade fjärilarna, vilket vanligen sker i slutet av juni eller början av juli. Hanarna fullbildas vanligen något före honorna.

Både hanar och honor ses ofta på nektarrika växter. Förkärleken för åkervädd delas med många andra fjärilar. Efter parningen läggs äggen, ett och ett, på värdväxternas strå och blad. Äggen kläcks efter ett par veckor och larverna äter fram till det är dags för övervintring. Liksom alla fjärilslarver byter slåttergräsfjärilens larver skinn flera gånger fram till förpuppningen.

På latin heter slåttergräsfjäril *Maniola jurtina*.

Hudkostymen blir nämligen ganska snart för trång för de glupska larverna. Orsaken är att kitinerna i larvhuden, som skyddar mot angrepp, medför att hudens förmåga att utvidga sig är begränsad.

Liknande arter

Slåttergräsfjärilen påminner ytligt om luktgräsfjärilen, som ofta förekommer i samma miljö. Slåttergräsfjärilen är dock större och har orange teckningar på framvingarnas över- och undersidor med förhållandevis stora ögonfläckar.

Kyla och igenväxning hotar

I den norra delen av utbredningsområdet riskerar slåttergräsfjärilen att försvinna efter ett par kalla och regniga somrar i rad. Nedläggning och igenväxning av betesmarker är på lång sikt negativt för slåttergräsfjärilen liksom för andra fjärilar.

DU KAN HJÄLPA SLÅTTERGRÄSFJÄRILEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Blomrika miljöer gör extra stor nytta om de är solexponerade och vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna en del av skyddszonen oputsad, eftersom det gynnar slåttergräsfjärilens larver.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.
- Skapa blomrika områden i fälthörn och på andra svårbrukade delar av åkern. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter. Årlig skörd förlänger örternas livslängd väsentligt, eftersom ansamling av förna är negativt för örterna.
- Låt några remsor i klöver- och lusernvallar förbli oskördade.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.

Foto: Petter Haldén

TISTELFJÄRIL

Foto: Johan Wallander

Tistelfjärilen är större och ljusare än nässeljärilen.

Foto: Petter Haldén

Tistelfjärilen har sitt ursprung i Nordafrika.

Flyttar från Nordafrika

Tistelfjärilen överlever inte den svenska vintern. Den klarar faktiskt inte ens av vintern i Sydeuropa utan de tistelfjärilar vi ser i Sverige har sitt ursprung i Nordafrika, vissa år kommer även immigranter från Centralasien. Tistelfjärilen är en av få fjärilsarter som observerats på Svalbard. För att flyga dit krävs att fjärilen korsar 100 mil öppet ishav! Arten är en kosmopolit som finns över hela världen förutom i Sydamerika och på Antarktis. Antalet tistelfjärilar i Sverige varierar mycket mellan olika år, inte minst beroende på att fjärilarna behöver varma medvindar för att kunna ta sig hit.

Skicklig flygare

Tistelfjärilen är en stark och snabb flygare och kan ses i alla typer av öppna, blomrika miljöer, inklusive kalvfället och isolerade skärgårdsöar. Särskilt väl trivs den där det finns inslag av torra och varma platser som berghällar, sandblottor och stenrosen. De år som tistelfjärilen har lyckats med fortplantningen i Sverige är den vanlig under sensommaren i fjärilsrabatter i parker och trädgårdar. Blommande lusernält lockar också till sig tistelfjärilar på jakt efter nektar under sensommaren.

Kan inte övervintra i Sverige

Tistelfjärilen har, till skillnad från våra inhemska fjärilar, ingen längre sammanhållen period utan födointag (diapaus). Det innebär att arten inte kan övervintra i Sverige. De år som tistelfjärilar flyger in till Sverige i stora antal har det varit gynnsamma vinterregn i Nordafrika eller Mellanöstern där de normalt förekommer. Vinterregnen har gynnat larvens värdväxter, främst olika tistlar. Resultatet blir en stor mängd tistelfjärilar som sprider sig norrut över Europa under våren.

De tistelfjärilar som kommer till Sverige på våren, vanligen i maj eller juni, parar sig och lägger ägg på olika svenska tistelarter, ibland även på gråbo eller stockrosor. Utvecklingen från ägg till färdig fjäril tar ungefär två månader. De år med kraftig inflygning i maj och juni, som följs av varma och lagom torra somrar blir det många tistelfjärilar under sensommar och tidig höst. Märkligt nog verkar det inte som om de flyttar tillbaka till Nordafrika på hösten utan de flesta dör här.

Liknande arter

Tistelfjärilen påminner ytligt om nässeljärilen eftersom den har en gulröd grundfärg med svarta och vita teckningar på vingarnas ovansidor. Tistelfjärilen är dock alltid betydligt ljusare och därtill mycket större än nässeljärilen.

På latin heter tistelfjäril *Cynthia cardui*.

Foto: Petter Haldén

Tistelfjärilen har matta färger på vingarnas baksidor.

Ökenspridning hotar tistelfjärilen

Tistelfjärilen är inte hotad i Sverige, men torka och ökenspridning utgör ett potentiellt hot i dess normala utbredningsområde. Tistelfjärilen är dock en av världens mest spridda fjärilar så dess strategi är uppenbarligen framgångsrik.

DU KAN HJÄLPA TISTELFJÄRILEN

Tistelfjärilens förekomst i Sverige styrs helt och hållet av hur många som flyttar hit på våren. I och med att den inte kan övervintra här så finns det inga åtgärder som gynnar arten på sikt. Däremot kan man utföra åtgärder så att tistelfjärilarna trivs och låter sig studeras. Det handlar främst om att skapa blomrika områden. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner, som gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke i dina grödor.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbyn.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter.
- Låt några remsor i klöver- och luservallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under växtsäsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och frukträd av alla sorter.

Foto: Petter Haldén

En skyddszon med blommande maskrosor gynnar både humlor och fjärilar.

VINBÄRSFUKS

På vinbärsfuksens vingundersida syns ett vitt liggande "C", ett viktigt kännetecken för arten.

Med värdväxt menas den växt som fjärilarnas larver lever på. Alla vuxna fjärilar lever däremot av nektar från olika nektarproducerande växter.

Det vita C:et

Vinbärsfuksen ser vid en snabb skymt ut som en trasig nässeljäril. Ser man den bra, så ser man att vingarna inte alls är trasiga utan bara har mycket djupa flikar. De är djupare än hos någon annan svensk fjäril. Undersidan är, till skillnad från nässeljärilen, mörk. Det syns ett litet, tydligt, vitt liggande "C" mitt på bakvingen, som har gett fjärilen dess vetenskapliga namn. På danska heter fjärilen kort och gott "Det hvide C". Det svenska namnet anspelar på att vinbär är en av fjärilens värdväxter.

Gläntor i blandskog är favoritmiljön

Vinbärsfuksens larver lever av sälg, alm, hassel, humle, brännässla och vinbär. Med detta i minnet är det lätt att förstå att vinbärsfuksens favoritmiljöer är blomrika gläntor i lövrika skogar, äldre trädgårdar och betesmarker i landets södra delar. Likt de allra flesta dagfjärilar besöker fjärilen blommor på jakt efter nektar och kan ses på tistel, klint, åker- och ängsvädd under högsommaren. Liksom nässeljärilen och påfågelläget övervintrar vinbärsfuksen som fullbildad fjäril. Den kommer fram från sitt övervintringsställe lite senare än nässeljärilen. De första individerna ses ofta inte förrän under andra halvan av april. Likt andra tidigt flygande dagfjärilar, samt humlor och bin, kan vinbärsfuksen observeras i sin jakt på nektar i blommade sälgar.

Äggen läggs ett och ett på värdväxternas blad. Efter en vecka kläcks äggen och larverna äter under en knapp månads tid fram till förpuppningen. Puppstadiet varar i 2–3 veckor och de nya fjärilarna kläcks i juli och början av augusti. Vinbärsfuksen är en långlivad fjäril, men trots det dör de fjärilar som övervintrat innan de hinner träffa sin avkomma. Efter att ha byggt upp näringsreserver inför vintern gömmer sig fjärilarna i lämpliga krypin nära marken för övervintring.

Liknande arter

Många svenska fjärilar är liksom vinbärsfuksen brunsvarta och orange på vingarnas ovasidor. De flikiga vingarna är dock unika för vinbärsfuksen även om slitna nässeljärilar på våren kan likna den i utseende. Det vita C-et på den mörka vingundersidan är då avgörande för artbestämningen.

Fjärilslarver är ofta fantasifullt tecknade. Vinbärsfuksens larv är inget undantag och påminner på avstånd om fågelspillning.

Vinbärsfuksens vetenskapliga namn är *Polygonia c album*.

Foto: Johan Wallander

Vinbärsfuksen har djupt flikiga vingar, som gör att den påminner om en trasig nässeljäril.

Hotas av regnigare klimat

Vinbärsfuksen är inte hotad i Sverige, men riskerar att försvinna från områden där det blir mer nederbörd än vad det är idag. I västra Europa är utbredningen tydligt kopplad till nederbördsfattiga eller måttligt nederbördsrika områden.

DU KAN HJÄLPA VINBÄRSFUKSEN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter fjärilar samt även humlor, solitära bin och skadegörarens naturliga fiender. Se till att de blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Tänk också på att om det inte finns värdväxter, exempelvis brännässlor, så blir det inga fjärilar, oavsett hur mycket blommor du har i trädgården!

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter
- Låt några remsor i klöver- och luservallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga, blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Vid restaureringar av betesmark, spara vinbärsfuksens värdväxter sälg, alm och hassel.
- Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.
- Slå bara vägens ena vägkant! På så sätt finns alltid en vägkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Lämna solexponerade, nässelrika områden i gårdsmiljön oslagna.
- Skapa blomrika områden i gårdsmiljön, i synnerhet tidig vår. Hästhov, scilla, pärlhyacint, vinbär, krusbär och salix är exempel på tidigt blommande nektarväxter.
- Anlägg fjärilsrabatter i trädgården med exempelvis lavendel, mynta, hampflokel, kärleksört, timjan och röd solhatt.
- Plantera buskar och träd som gynnar fjärilar, som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.
- Om du har en naturtomt, låt gärna en del av gräsmattan utvecklas till en äng som du inte klipper förrän i slutet av juli. Det finns fler blommande örter i gräsmattan än du tror!

Baljväxtrika vallar, som här en luservall, är viktiga nektarkällor för vinbärsfuks och andra fjärilar under sensommaren. Bilden är tagen på Gräsö i Uppland i augusti.

Foto: Petter Haldén

VITFJÄRILAR

Foto: Gabriel Tjernberg

Rovfjärilen är i allmänhet betydligt mindre än kålfjärilen.

Foto: Petter Haldén

Rapsfjärilens första generation är gulaktig med olivgrön pudring.

Foto: Gabriel Tjernberg

Kålfjärilen är större än raps- och rovfjäril.

Foto: Bo Söderström

Rapsfjärilen har gråsvart skuggning utmed vingribborna.

Rapsfjäril, rovfjäril och kålfjäril

Är det kålfjärilar allihop?

”Kålfjäril” brukar vi kalla de medelstora till stora vita dagfjärilar som under sommaren fladdrar över fält med oljeväxter och i trädgårdarnas kålodlingar. I själva verket är det tre skilda arter: raps-, rov- och kålfjäril. De har delvis olika biologi, men de delar alla kärleken till kålväxter. De tillhör gruppen vitfjärilar. Trots att de är vanliga i rapsfält under sommaren är deras påverkan på skörden försumbar. I trädgårdar och odlingar av broccoli, vitkål, pepparrot och andra kålväxter kan de däremot utgöra ett stort bekymmer och ibland förstöra skörden helt.

Observera att kålmal, *Plutella xylostella*, som de senaste åren varit en allvarlig skadegörare i vårraps, hör till nattfjärilarna. Kålmalen är mycket mindre än alla vitfjärilar med ett vingspann på 11-15 millimeter. Kålmalens larver äter på bladets undersida och gör genomskinliga fläckar.

Älskar kål

Rapsfjärilen är förmodligen Sveriges vanligaste fjäril och finns i stort sett i alla miljöer, utöver jordbrukslandskap även i kraftledningsgator, på kalvfjäll och ute i skärgården. Rovfjärilen och kålfjärilen är lite mer kräsna och förekommer bara söder om Dalälven och mest i trädgårdar, gårdsmiljöer och betesmarker. Rovfjärilen är känslig för kalla somrar medan kålfjärilens puppa inte överlever stränga vintrar. De förekommer regelbundet bara i södra Sverige men återkoloniserar snabbt Götaland och södra Svealand vid invasionsår. Dessa fjärilar kommer flygande över Östersjön från europeiska kontinenten.

Alla tre arter har en lång rad korsblommiga växter som värdväxter. Förutom odlade kålväxter tjänar även en del vilda örter som ryssgubbe, löktrav och gulreseda som värdväxt för någon eller några av arterna. Alla tre fjärilsarterna kan flyga långa sträckor och påträffas på blommor i de flesta miljöer. Rapsfjärilen smakar illa för fåglar och är därför inte beroende av att kunna flyga snabbt. Ett stillsammare leverne innebär att rapsfjärilen, till skillnad från många andra fjärilar, kan kosta på sig att flyga även när det är mulet och något kylslaget.

Foto: Bo Söderström

Hos rapsfjärilens andra generation är inte det olivgröna lika framträdande.

På latin heter rapsfjäril *Pieris napi*, rovfjäril *Pieris rapae* och kålfjäril *Pieris brassicae*.

Generationsöverskridande

Alla tre fjärilsarterna har en mycket snabb utveckling från ägg till fullbildad fjäril, i allmänhet tre till sex veckor. För rapsfjärilen och rovfjärilen är det inte ovanligt med två eller till och med tre

Foto: Bo Söderström

Hos rovfjärilen har den svarta spetsen på framvingen en rak kant.

Foto: Bo Söderström

Hos kålfjärilen har den svarta spetsen på framvingen en böjd innerkant.

Foto: Bo Söderström

Den mörka spetsen hos kålfjärilen skiner igenom från vingundersidan.

Kålfjärilslarv.

generationer under en sommar. Då arterna dessutom är tämligen långlivade och rör sig över stora områden kan man se dem i stort sett under hela sommaren, från sista veckan i april till och med september. Alla tre arterna övervintrar i puppstadiet och kläcks under perioden april till maj.

Liknande arter

Kålfjärilen är överlägset störst av de tre arterna och kan oftast artbestämmas direkt på storleken. Den är också den klaraste och mest distinkta tecknade av de tre arterna med sotsvarta vingpetsar som följer framvingarnas ytterkanter i en båge. Rovfjärilen är lik kålfjärilen men har mindre utbredning av svart på vingpetsarna. Rapsfjärilen har samma grundutseende som kålfjärilen och rovfjärilen, men är tydligt mindre och har gråsvart skuggning utmed vingribborna på bakvingens undersidor, som dessutom är betydligt gulare än hos de andra två arterna.

Det finns ytterligare några arter som är lika. Skogsvitvinge och ängsvitvinge finns vanligtvis i anslutning till skogsbryn och flyger sällan eller aldrig ute i det öppna jordbrukslandskapet. De är mindre än rapsfjäril och har en vek, långsam flykt (i lugnt promenadtempo och inte i jogtempo som rapsfjärilen). Bakvingens undersidor saknar skuggning utmed vingribborna. Hagtornsfjärilen är större än kålfjärilen och har rent vit grundfärg utan svarta markeringar på vingframkanterna men med kolsvarta vingribbor.

Vitfjärilarna är vanliga

Vare sig kålfjäril, rovfjäril eller rapsfjäril är hotade i Sverige. Snarare är det så att de lokalt utgör ett hot mot mindre odlingar av kål i olika former.

DU KAN HJÄLPA VITFJÄRILARNA

Kålfjärilen, rovfjärilen och rapsfjärilen är ovälkomna gäster i de flesta trädgårdar där kål odlas. För att skydda sin kål bör man vara noggrann med att odla den under väv eller fiberduk så länge som möjligt för att undvika angrepp. Om man skyddar sin kål eller inte odlar någon kål alls kan man i stället njuta av dessa vackra fjärilar i fjärilsrabatten.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner i dina grödor, eftersom det gynnar viktiga nektarväxter, som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.
- Spara sälgar i betesmarker och diken.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan, bolltistel och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Foto: Martin Sjö Dahl

ÄNGSSMYGARE

Ängssmygaren har brett huvud.

Ängssmygaren vilar med bakvingarna i horisontellt läge och framvingarna utfällda till hälften.

En tjockskalle

Ängssmygaren är en så kallad tjockhuvudfjäril. Namnet kommer av att huvudet är ovanligt brett för att vara en dagfjäril. Tjockhuvudfjärilarna skiljer sig på flera andra sätt från dagfjärilar. De flyger mycket snabbare och är därför svåra att följa med ögat. Detta gör dem svåra att upptäcka och det krävs att de sitter still för att man ska kunna studera dem. En annan egenhet för ängssmygaren och den nära släktingen mindre tätelsmygaren är att de vilar med bakvingarna i horisontellt läge medan framvingarna är utfällda till hälften.

Näringsrika gräsmarker

Ängssmygaren lägger ägg på ett flertal vanliga gräs som timotej, bergrör och hundäxing. Eftersom ängssmygaren har vanliga gräs som värdväxter trivs den i de flesta typer av gräsmarker över större delen av landet. Fuktiga och näringsrika förutsättningar passar ängssmygaren bra. Det gör att den finner sig väl tillrätta i dagens odlingslandskap, så länge som det finns nektarväxter.

Allra bäst trivs ängssmygaren i skogs- och mellanbygdens extensivt betade hagar och blomrika vägkanter. Den förekommer också på slättens skyddszoner, åtminstone om det finns inslag av blommande örter.

Larven spinner ett gräsrör

Ängssmygaren övervintrar som larv i ett rör som den spunnit ihop av ett gräsblad. Efter att larverna börjat äta och växa igen på våren så förpuppas de inne i sina rör av gräs och kläcks som färdiga fjärilar under juni månad. Hanarna spanar efter honor, dels genom att flyga runt och leta, dels genom att sitta stilla på lämplig plats och vänta på att en parningsvillig hona ska flyga förbi. Liksom för många andra fjärilar spelar feromoner, doftämnen, en viktig roll för att könen ska hitta varandra. Efter parningen läggs äggen, ett och ett, på undersidorna av värdväxtens blad. Efter ett par veckors tid kläcks larverna ur äggen och de spinner omgående ihop gräsblad som skydd omkring sig. Larverna lever på detta sätt fram till förpuppningen nästa vår.

Liknande arter

Ängssmygaren och den mindre tätelsmygaren liknar varandra. Ängssmygaren är dock betydligt större och mer kontrastrikt tecknad i brunt och orange. De förekommer i stort sett i samma miljöer

På latin heter ängssmygare *Ochlodes sylvanus*.

Foto: Johan Wallander

Silversmygaren liknar ängssmygaren men flyger senare på säsongen.

även om mindre tåtelsmygaren gärna vistas i torrare gräsmarker och ängssmygaren i mer fuktiga och näringsrika gräsmarker. Ängssmygaren flyger nästan en månad tidigare på säsongen än den mindre tåtelsmygaren. Längs kusterna från Bohuslän till Uppland finns även den sällsynta silversmygaren som påminner mycket om ängssmygaren. Silversmygaren flyger dock än senare på säsongen, från mitten av juli och framåt, och har till skillnad från ängssmygaren stora vita fläckar på vingarnas undersidor.

Ängssmygaren är inte hotad

Ängssmygaren är inte hotad i Sverige utan har snarare ökat det senaste seklet. En trolig orsak är att atmosfäriskt kvävenedfall har ökat mängden lämpliga livsmiljöer. Även torrare gräsmarker har genom gödningseffekten fått en högre grässvål med lämpliga värdväxter för ängssmygaren.

DU KAN HJÄLPA ÄNGSSMYGAREN

De flesta åtgärderna gynnar fler arter av fjärilar samt även humlor, solitära bin och växtskadegörarnas naturliga fiender. Se till att blomrika miljöer som du skapar är solexponerade och gärna vindskyddade. Se också till att det finns värdväxter där fjärilen kan lägga ägg.

På åkern

- Lämna sprutfria kantzoner i dina grödor. Det gynnar viktiga nektarväxter som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner mot blomrika hagar, åkerholmar, vägkanter och skogsbryn.
- Skörda dina skyddszoner, eftersom det gynnar blommande örter.
- Lämna en del av skyddszonen oputsad, eftersom det gynnar ängssmygarens larver.
- Skapa blomrika områden på dina skyddszoner. Baljväxter och cikoria är lämpliga arter
- Låt några remsor i klöver- och luservvallar förbli oskördade.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.
- Slå bara vägens ena väggkant! På så sätt finns det alltid en väggkant som blommar åt gången och antalet trafikdödade fjärilar minskar.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och frukträd av alla sorter.

Foto: Petter Haldén

Sent betesläpp gynnar ängssmygaren.

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se
OVR 308

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling; Europa
investerar i landsbygdsområden